

Krunski svjedok

Buntić, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:248783>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Pravni fakultet
Katedra za kazneno procesno pravo

Ivana Buntić

KRUNSKI SVJEDOK

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Zoran Burić

Zagreb, prosinac, 2022.

Izjava o izvornosti

Ja, Ivana Buntić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ivana Buntić, v.r.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. KRUNSKI SVJEDOK KAO UGROŽENI SVJEDOK U KAZNENOM POSTUPKU	2
2.1. OPĆENITO O UGROŽENIM SVJEDOCIMA.....	2
2.2. VRSTE UGROŽENIH SVJEDOKA	3
2.2.1. Krunski svjedok.....	3
2.2.2. Prikriveni istražitelj.....	5
2.3. ZAŠTITA KRUNSKOG SVJEDOKA KAO UGROŽENOG SVJEDOKA	6
2.3.1. Postupovna zaštita ugroženog svjedoka.....	7
2.3.2. Izvanpostupovna zaštita ugroženog svjedoka	9
2.3.3. Prepreke usvajanju posebnog režima zaštite	10
3. INSTITUT KRUNSKOG SVJEDOKA U MEĐUNARODNOM I POREDBENOM PRAVU	12
3.1. POLOŽAJ KRUNSKOG SVJEDOKA U EUROPSKIM KONTINENTALNIM PRAVNIM SUTAVIMA	12
3.2. POLOŽAJ KRUNSKOG SVJEDOKA U AMERIČKOM PRAVNOM SUSTAVU ...	15
3.3. ZAŠTITA KRUNSKOG SVJEDOKA U MEĐUNARODNOM PRAVU.....	16
3.3.1. Konvencije i djelovanje Ujedinjenih naroda.....	16
3.3.2. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljenih sloboda Vijeća Europe	18
3.3.3. Preporuke Vijeća Europe	19
3.3.4. Rezolucije Vijeća Europske unije.....	20
4. ZAKONODAVNO UREĐENJE KRUNSKOG SVJEDOKA U REPUBLICI HRVATSKOJ	22
4.1. ZAKON O UREDU ZA SUZBIJANJE KORUPCIJE I ORGANIZIRANOG KRIMINALITETA -LEX SPECIALIS U PRAVNOJ REGULATIVI KRUNSKOG SVJEDOKA	22
4.2. PRETPOSTAVKE ZA DODJELU STATUSA KRUNSKOG SVJEDOKA	25
4.3. POSTUPAK DODJELE STATUSA KRUNSKOG SVJEDOKA	27
4.4. ISKAZ KRUNSKOG SVJEDOKA	29
4.5. ODUSTANAK OD KAZNENOG PROGONA KRUNSKOG SVJEDOKA	31
4.6. ZAKONODAVNA RJEŠENJA SLIČNA INSTITUTU.....	32
5. PROCESNI IMUNITET SVJEDOKA I KRUNSKI SVJEDOK - SLIČNOSTI I RAZLIKE INSTITUTA.....	33
6. ZAKLJUČAK	37
7. POPIS LITERATURE:.....	38

SAŽETAK

U ovom radu dan je prikaz instituta krunskog svjedoka, njegovog položaja i uloge u kaznenom postupku s naglaskom na Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta kao *lex specialisa* koji propisuje pretpostavke i postupak za dodjeljivanje njegova statusa. Krunski svjedok je pripadnik zločinačke organizacije kojemu sud na zahtjev državnog odvjetnika dodjeljuje položaj svjedoka kako bi svjedočio o njezinoj strukturi, članovima i kaznenim djelima počinjenim u njezinom okviru. Kao takav, predstavlja jednu od iznimki načela legaliteta kaznenog progona s obzirom da državni odvjetnik odbacuje kaznenu prijavu odnosno odustaje od kaznenog progona, ako je to razmjerno težini počinjenih kaznenih djela i značenju iskaza te osobe, važno za otkrivanje i dokazivanje kaznenih djela i članova zločinačke organizacije odnosno zločinačkog udruženja. Kriminalne skupine danas spremno odgovaraju na inovativne metode represivnog aparata država pa je suradnja s osobama unutar te skupine važna za potpuno otkrivanje počinitelja kaznenih djela, i još važnije, planiranih kaznenih djela. S obzirom da krunski svjedok svoj iskaz daje u svojstvu zaštićenog svjedoka, njegova normativna zaštita je osigurana kako u našem zakonodavstvu, tako i na međunarodnoj razini, razini Europske unije te u poredbenopravnim zakonodavstvima. Osim ovoga instituta, predložen je i institut procesnog imuniteta svjedoka, njegovo sadašnje i prijašnje protuustavno zakonodavno uređenje te sličnosti i različitosti sa institutom krunskog svjedoka.

ključne riječi: krunski svjedok, ugroženi svjedok, državni odvjetnik, prikriveni istražitelj, Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, procesni imunitet svjedoka

1. UVOD

Još dok sam slušala predavanja iz kaznenog procesnog prava, bila sam zaintrigirana mogućnošću državnog odvjetnika da u određenim iznimkama odstupa od načela legaliteta te posljedično ne poduzme kazneni progon. Iznimka koja je zasigurno najviše privukla moju pažnju je bio institut krunskog svjedoka. Stoga će se u ovome radu obraditi njegov položaj i uloga u kaznenom postupku.

Tendencija porasta organiziranog kriminala, posebice u zadnjem desetljeću, stavila je pred zakonodavca važan zadatak. Zločinačke se organizacije sa ilegalno stečenim financijskim sredstvima infiltriraju u sve društvene i političke procese. Jedno od najefikasnijih sredstava koji služe preveniraju i suzbijanju kaznenih djela ovakvih organizacija je institut krunskog svjedoka. Riječ je o pripadniku zločinačke organizacije koji posjeduje saznanja o njezinoj hijerarhiji, strukturi i kriminalnim aktivnostima pa svojim iskazom može značajno pridonijeti nadležnim tijelima u vođenju kaznenog postupka.

Rad se sastoji od sedam poglavlja. U uvodnom dijelu rada bit će riječ o ugroženim svjedocima s naglaskom na krunskog kao takvog. Razradit će se i mehanizmi zaštite takvih svjedoka kao i prepreke usvajanju posebnih režima zaštite. Nakon uvodnog dijela slijedi prikaz krunskog svjedoka u međunarodnom i poredbenom pravu te njegove zaštite osigurane dokumentima Ujedinjenih naroda, Vijeća Europe i Vijeća Europske unije. Središnji dio rada svakako zauzima zakonodavno uređenje krunskog svjedoka u Republici Hrvatskoj s posebnim osvrtom na Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta. Obradit će se pretpostavke i postupak za dodjelu njegova statusa, njegov iskaz i odustanak od njegovog kaznenog progona. Pri samom kraju rada se govori o institutu procesnog imuniteta svjedoka te sličnostima i razlikama sa institutom krunskog svjedoka. Posljednje poglavlje rada čini zaključak.

2. KRUNSKI SVJEDOK KAO UGROŽENI SVJEDOK U KAZNENOM POSTUPKU

2.1. OPĆENITO O UGROŽENIM SVJEDOCIMA

Svjedok je najčešće dokazno sredstvo u kaznenom postupku. To je osoba različita od okrivljenika za koju je vjerojatno da zna nešto o činjenicama što su predmet utvrđivanja u kaznenom postupku, a poziva ju postupovno tijelo da o njima pruži svoj iskaz.¹ Zakonodavstva gotovo svih država predviđaju, uz određene iznimke, opću obvezu svjedočenja prema kojoj svi građani moraju svjedočiti u kaznenom postupku. Razlog tome je upravo važnost iskaza svjedoka koji još uvijek, unatoč povećanoj mogućnosti utvrđivanja činjenica primjenom suvremenih tehnologija, predstavlja u velikom broju kaznenih predmeta dokaznu osnovu na kojoj se zasniva presuda.² Opća dužnost svjedočenja uključuje tri dužnosti čije je neispunjenje popraćeno pravnim sankcijama. To su : dužnost odazvati se na poziv tijela kaznenog postupka, dužnost iskazivati te dužnost iskazivati istinu.

Međutim, postoje i svjedoci kojima zbog različitih razloga pri davanju svjedočkog iskaza prijete opasnost, posebice kada je njihov iskaz u korelaciji sa kaznenim djelima organiziranog kriminaliteta. Zakon im u takvim slučajevima daje povlasticu da odbiju svjedočiti u cijelosti ili u odgovoru na pojedina pitanja. Teoretičari razlikuju dvije kategorije ovakvih svjedoka, ovisno o tome dolazi li opasnost za te svjedoke od samog ispitivanja ili od mogućeg naknadnog čina neke druge osobe.³ U prvu spadaju osobe kao što su djeca oštećena kaznenim djelom, stare, bolesne osobe ili osobe sa posebnim potrebama, kod kojih bi primjena običnih pravila o ispitivanju dovela do trauma ili teških šteta po psihofizičko zdravlje.⁴ U drugu kategoriju, prema Zakonu o kaznenom postupku (dalje u tekstu : ZKP)⁵ spadaju osobe koje bi davanjem

¹ Mrčela, Marin, Svjedoci u kaznenom postupku, Narodne novine, 2012., str. 8.

² Pajčić, Matko, Zaštita svjedoka u postupcima za kaznena djela organiziranog kriminala, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 49., br. 4/2009, str. 711.-732, str. 712.

³ Pajčić, Matko, Ugroženi svjedoci u kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 12, br. 1/2005, str. 51.

⁴ Krapac, Davor i suradnici, Kazneno procesno pravo, Institucije, knjiga I., VIII. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine (2020), str. 481.

⁵ Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17)

iskaza ili odgovorom na pojedino pitanje sebe ili blisku osobu izložile ozbiljnijoj opasnosti po život, zdravlje, tjelesnu nepovredivost, slobodu ili imovinu većeg opsega.⁶

U najvećem broju slučajeva opasnost po ovakve svjedoke dolazi od strane članova zločinačkih organizacija koji uporabom nasilja, zastrašivanja pa čak i fizičke eliminacije žele spriječiti davanje svjedočkog iskaza, često koristeći odmazdu kao znak upozorenja svim budućim potencijalnim svjedocima. Kao ugroženi svjedoci najčešće se javljaju prikriveni istražitelj i krunski svjedok o kojemu će u narednim poglavljima sustavno i detaljnije biti riječ.

2.2. VRSTE UGROŽENIH SVJEDOKA

2.2.1. Krunski svjedok

Pravni sustavi su kroz povijest predviđali različite vrste nagrada za sve suradnike pravosuđa koji bi svojim djelovanjem doprinijeli otkrivanju počinitelja kaznenih djela. Takve nagrade su se najčešće sastojale od pomilovanja ili u obećanja da osoba neće biti izložena kaznenom progonu. Danas mnoge države u svojim legalnim sustavima poznaju figuru pokajnika (repentis, pentiti, turn-coats) čija se uloga sastoji u svjedočenju o strukturi i počinjenjem djelima zločinačke organizacije, pri čemu država zauzvrat odustaje od njegova kaznenog progona.⁷ Krunski svjedok je član zločinačke organizacije kojemu je sud dodijelio položaj svjedoka u zamjenu za svjedočenje o zločinačkoj organizaciji, njezinim članovima i strukturi te počinjenim ili planiranim kaznenim djelima u njezinom okviru. Okrivljeniku se na teret stavlja da je pripadnik zločinačkog udruženja odnosno da je počinio kazneno djelo u sastavu zločinačkog udruženja. Zločinačko udruženje je u članku 328. Kaznenog zakona⁸ (dalje u tekstu: KZ) definirano kao udruženje koje čine najmanje tri osobe koje su se udružile sa zajedničkim ciljem počinjenja jednog ili više kaznenih djela, za koja se može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža. Ona je ujedno i temeljni pojam organiziranog kriminala.

U većini država i dalje ne postoji općeprihvaćena definicija pojma organiziranog kriminala. Jedan od značajnijih priloga njegovu pojmovnom uređenju dala je Europska unija (dalje u tekstu: EU) taksativno navodeći jedanaest zahtjeva od kojih barem šest mora biti ispunjeno da

⁶ Čl. 294. st. 1. ZKP

⁷ Kurtović, Anita, Organizirani kriminalitet- kaznenopravna pitanja odgovornosti (krivnje) i sankcija, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 5., br. 2/1998, str. 725-751, str. 745.

⁸ Kazneni zakon (Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18)

bi se kriminalna aktivnost mogla biti nazvana organiziranom.⁹ To su : zajedničko djelovanje više od dviju osoba, unaprijed određena uloga svakog od supočinitelja, kriminalna djelatnost na transnacionalnoj razini , uporaba nasilja ili drugih metoda zastrašivanja, počinjenje teških kaznenih djela, utjecaj na politiku, medije ili izvršnu i sudbenu vlast, aktivnost planirana na dulje ili neodređeno vrijeme trajanja, motiviranost u pogledu stjecanja dobiti ili moći, uporaba gospodarskih struktura, uključenost u pranje nezakonite dobiti te interna kontrola i stega članova.¹⁰ Međutim, tri pretpostavke koje moraju biti kumulativno ispunjene, formiraju pojam organiziranog kriminaliteta kao zajedničkog djelovanja najmanje triju osoba usmjerenog na počinjenje teških kaznenih djela, s ciljem stjecanja dobiti i moći.¹¹

Organizirani kriminalitet, zbog opasnosti koje sa sobom nosi, predstavlja jedan od najaktualnijih problema suvremenog čovječanstva. Već su danas neki kriminalni bossovi („kumovi“) bogatiji i moćniji nego neke manje države. Još je 1994. godine na ministarskoj konferenciji u Napulju iznesen podatak da organizirani kriminal godišnje priskrbi više tisuća milijardi dolara, uz rastuću spremnost na primjenu nasilja sa zabilježenih 562 žrtve naručenih ubojstava.¹² Sa ilegalno stečenim financijskim sredstvima, pripadnici ovakvih kriminalnih grupacija utječu na sadržaj odluka koje se donose u politici i gospodarstvu, a podredno i na ukupne društvene procese koji tada sve manje podliježu kontrolnim državnopravnim mehanizmima demokratskog društva. Jedna od glavnih odlika zločinačkih organizacija jest lojalnost njihovih članova zbog čega je teško prodrijeti do njih i doći do ključnih informacija koje su pretpostavka uspješnog vođenja kaznenog postupka. S obzirom da pripadnik zločinačke organizacije raspolaže sa ovakvim saznanjima te vrlo dobro poznaje njezinu strukturu i hijerarhiju, zakonodavac mu daje procesnu ulogu svjedoka u zamjenu za njegovu suradnju i svjedočki iskaz.

⁹ Kurtović, A., op.cit. (bilj 7), str. 728.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ *Ibid.*

¹² Singer, Mladen, Organizirani kriminal, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol.5., br. 2/1998., str. 547-576, str. 549.

2.2.2. Prikriveni istražitelj

S porastom organiziranog kriminaliteta nameće se potreba pronalaženja prikladnih zakonodavnih rješenja za njegovo suzbijanje, a jedno od najefikasnijih sredstava koje zakonodavac pritom koristi jesu i posebne dokazne radnje.

Ako se izvidi kaznenih djela ne bi mogli provesti na drugi način ili bi to bilo moguće samo uz nerazmjerne teškoće, sudac istrage može protiv osobe za koju postoje osnove sumnje da je sama počinila ili zajedno s drugim osobama sudjelovala u počinjenju jednog od kataloških kaznenih djela, nalogom odrediti posebne dokazne radnje kojima se privremeno ograničavaju određena ustavna prava građana.¹³ Jedna od takvih posebnih dokaznih radnji je i uporaba prikrivenih istražitelja. Prikriveni istražitelji su policijski službenici koji na nalog suca istrage pod promijenjenim identitetom (tzv. legendom) prodiru u kriminalne organizacije i tako potajno istražuju njihovo djelovanje. Oni predstavljaju jedan od različitih oblika infiltriranja policije u kriminalne skupine, pri čemu postoji diferencijacija između običnih „prigodnih“, tajnih agenata, te tzv. undercover agents s različitim, trajnim sofisticiranim zadacima te intenzivnim i dubokim stupnjem skrivenosti pravog identiteta.¹⁴ Njihova uporaba razlikuje se od ostalih mjera tajnog nadzora upravo po tome što se ovdje radi o zapažanjima čovjeka (sa svim svojim slabostima), a ne tehničkih uređaja što iziskuje posebnu regulativu proceduralne naravi.¹⁵

Prikriveni istražitelji će često biti izloženi otvorenoj opasnosti s obzirom na važna, a ponekad i presudna saznanja koja će biti predočena u iskazu te eventualnu mogućnost otkrivanja legende. Zato ih treba ubrojiti u ugrožene svjedoke koji će se pojavljivati u postupku.¹⁶ Međutim, ukoliko ih se koristi bez daljnjeg u ovome svojstvu, izlažemo ih otkrivanju pravog identiteta u javnosti, a mogućnost njihova budućeg infiltriranja time postaje iznimno opasna. Zato pojedini autori upozoravaju da vrijednost prikrivenog istražitelja leži u prikupljanju dokaznog materijala, a ne u njegovu pojavljivanju na sudu.¹⁷ Takav zaključak nije ispravan jer saznanja prikrivenog istražitelja često mogu dovesti i do oslobođenja nedužnih. Njegovo pojavljivanje

¹³ Čl. 332. st.1. ZKP

¹⁴ Krapac, Davor, Posebne mjere i radnje za otkrivanje i suzbijanje kaznenih djela organiziranog kriminaliteta u novom ZKP, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 4, br. 2/ 1997., str. 415.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ Pajčić, M., op.cit. (bilj. 3), str. 40.

¹⁷ Krapac, D., op.cit. (bilj. 4), str. 343.

kao svjedoka je zapravo nužno, jer njegov svjedočki iskaz nije samo dokaz optužbe nego i dokaz obrane.

Pored navedene dvije kategorije, u ulozi ugroženog svjedoka mogu se pojaviti i žrtve kaznenih djela kao svjedoci oštećenici, ali i neke druge osobe poput građana koji su slučajno bili nazočne počinjenju kaznenog djela.¹⁸

2.3. ZAŠTITA KRUNSKOG SVJEDOKA KAO UGROŽENOG SVJEDOKA

U posljednjih nekoliko desetljeća sve veći naglasak se stavlja na humanizaciju kaznenog prava. Dok je u prethodnim razdobljima zakonodavac bio usmjeren ka poboljšanju okrivljenikova položaja, posljednje desetljeće je obilježeno poboljšanjem položaja svjedoka u kaznenom postupku.¹⁹ Država treba biti svjesna da je upravo zaštita svjedoka nužna predispozicija za ostvarenje za državu najveće težnje kaznenog postupka- učinkovitosti kaznenog progona.²⁰ Na prihvaćanje zaštite svjedoka utjecale su dvije vrste razloga: humanistički i utilitaristički.²¹ Ako krunskom svjedoku koji ima saznanja o strukturi i djelovanju zločinačke organizacije ne bi bila omogućena adekvatna zaštita, postoji mogućnost odmazde zbog njegovog svjedočkog iskaza. U tom bi se slučaju, bez obzira na činjenicu da je taj isti svjedok prethodno imao položaj suokrivljenika, cijeli sustav pokazao nehumanim jer ne bi pružio adekvatnu zaštitu onima koji pridonose suzbijanju kaznenih djela svojim svjedočenjem. S druge strane, likvidacija krunskog svjedoka bi prouzročila takav efekt da bi malo koji potencijalni svjedok bio spreman iskazivati, što bi u velikoj mjeri odnemoglo nadležnim tijelima u pronalasku počinitelja. Stoga je vidljiv i utilitarni faktor, tj. interes kaznenog progona.

Slijedom navedenog, ugroženim svjedocima je potrebno pružiti efikasnu zaštitu. Izvanpostupovnu zaštitu pruža Zakonu o zaštiti svjedoka²² (dalje u tekstu: ZZS), a postupovnu uređuje ZKP u odredbama članaka 294. -299. Zaštita svjedoka u postupcima glede kaznenih djela organiziranog kriminaliteta u hrvatskom pravu se u načelu ne razlikuje od zaštite svjedoka u ostalim kaznenim postupcima, s obzirom da hrvatsko kazneno procesno pravo u pravilu ne

¹⁸ Pajčić, M., op.cit. (bilj. 3), str. 40.

¹⁹ *Ibid.*, str. 60.

²⁰ Mrčela, M., op.cit. (bilj. 1), str. 45.

²¹ Pajčić, M., op.cit. (bilj. 3) str. 60.

²² Zakon o zaštiti svjedoka (Narodne novine 163/03, 18/11, 73/17)

sadrži posebne odredbe kojima se pruža dodatna zaštita takvim svjedocima, već se u pravilu primjenjuju opće postupovne odredbe koje važe za sve kaznene postupke.²³

2.3.1. Postupovna zaštita ugroženog svjedoka

Postupovni sadržaji usmjereni su na zaštitu osobe svjedoka kao nositelja (personalnog) dokaza i uključuju: zaštitu svjedoka u kaznenom postupku, pribavljanje iskaza svjedoka na način koji će osigurati njegovu postupovnu kakvoću i zaštitu osobe svjedoka tijekom davanja iskaza.²⁴ Kad se osigura zaštita, ugroženi svjedok postaje zaštićeni svjedok. Ta dva pojma ne predstavljaju istoznačnice jer je moguće da određeni svjedok ima subjektivno stajalište da je ugrožen, a moguće je i da svjedok koji zaista jest ugrožen iz nekih razloga ne dobije zaštitu.²⁵ Tek po donošenju rješenja istražnog suca o posebnom načinu ispitivanja i sudjelovanja svjedoka u postupku, ugroženi svjedok dobiva status zaštićenog svjedoka.²⁶

U hrvatskom kaznenom procesnom pravu inicijativa za dodjeljivanjem statusa zaštićenog svjedoka dolazi od strane državnog odvjetnika. On će istražnom sucu predložiti posebni način sudjelovanja u postupku i posebni način ispitivanja svjedoka čim sazna da postoji vjerojatnost da bi svjedok davanjem iskaza ili odgovorom na pojedino pitanje sebe ili njemu blisku osobu izložio ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, tjelesnu nepovredivost, slobodu ili imovinu većeg opsega. U prijedlogu će označiti posebni način sudjelovanja u postupku i posebni način ispitivanja svjedoka, navesti razloge za to, te ga podnijeti u zapečaćenom omotu s naznakom „ugroženi svjedok – tajna“.²⁷ Državni odvjetnik može podnijeti prijedlog sucu istrage i prije podizanja optužnice, ali i u slučaju da okrivljenik inicira ispitivanje ugroženog svjedoka. Sudac odlučuje o prijedlogu državnog odvjetnika rješenjem u roku od dvanaest sati od primitka prijedloga, a protiv rješenja kojim se odbija prijedlog, državni odvjetnik može podnijeti žalbu u roku od dvanaest sati.²⁸ Ako prihvati prijedlog državnog odvjetnika, istražni sudac će rješenjem odrediti pseudonim ugroženog svjedoka, posebni način sudjelovanja u postupku te

²³ Pajčić, M., op.cit. (bilj. 2), str. 721.

²⁴ Pavišić, Berislav, Komentar Zakona o kaznenom postupku s prilozima, Temple book, 2015., treće izdanje, str. 633.

²⁵ Pajčić, M., op.cit. (bilj. 3), str. 39.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ Čl. 295. st. 1.ZKP

²⁸ *Ibid.*, čl. 295. st. 4.

posebni način ispitivanja.²⁹ Podatke o zaštićenom svjedoku istražni sudac će zapečatiti u posebni omot i predati na čuvanje državnom odvjetniku. Omot s podacima ugroženog svjedoka može samo iznimno zatražiti od državnog odvjetnika i otvoriti sudac istrage, predsjednik vijeća radi provjere istovjetnosti te drugostupanjski sud kad odlučuje o žalbi protiv presude. Nakon donošenja rješenja, istražni sudac određuje dokazno ročište i provodi ispitivanje ugroženog svjedoka.³⁰

Hrvatsko procesno pravo razlikuje dva stupnja zaštite. U prvom se stupnju ispitivanje zaštićenog svjedoka provodi pod pseudonimom bez navođenja osobnih podataka, dok se u ostalom dijelu ispitivanje provodi prema općim odredbama o ispitivanju svjedoka. Radi se dakle samo o prikriivanju identifikacijskih podataka budući da je svjedok u istoj prostoriji kao i ostali sudionici u postupku te da okrivljenik ima priliku vidjeti njegov lik.³¹ Naime, u ovome slučaju se postavlja pitanje efikasnosti ovakve zaštite, jer uvijek postoji mogućnost eventualnog susreta svjedoka i okrivljenika po odsluženju njegove kazne, ali i opasnost prepoznavanja svjedoka od strane okrivljenika. Viši stupanj zaštite pored prikriivanja identifikacijskih podataka podrazumijeva i prikriivanje izgleda svjedoka. ZKP tako propisuje da će se u tom slučaju ispitivanje obaviti putem audio-video uređaja, pri čemu će se lik i glas svjedoka izmijeniti. Svjedok će se, radi zaštite svog identiteta, nalaziti u prostoriji koja je prostorno odvojena od prostorije u kojoj se nalaze istražni sudac i druge osobe koje su nazočne ispitivanju što uključuje, naravno, i okrivljenika i njegova branitelja.³² Osobe koje u bilo kojem svojstvu saznaju podatke o svjedoku dužne su ih čuvati kao tajnu.

Poredbeno pravo poznaje i druga rješenja. Njemački pravni sustav je tako do 1983. predviđao mogućnost iznošenja svjedočkog iskaza uz promijenjen izgled, primjerice maskiranjem i korištenjem perika pri čemu bi izgled svjedoka bio promijenjen, dok bi glas ostao izvoran.³³ S obzirom da je mnogo lakše zapamtiti lice nego glas, ovakva mjera predstavlja bolji vid zaštite nego samo svjedočenje pod pseudonimom. Međutim, 1983. g. Veliki senat Saveznog vrhovnog suda ukinuo je mogućnost iskazivanja zaštićenog svjedoka uz promijenjeni izgled te je odobrio njegovo ispitivanje od strane delegiranog suca izvan rasprave, pritom određujući da ispitivanju

²⁹ Ibid., čl. 296. st. 5.

³⁰ Ibid., čl. 295. st. 9.

³¹ Pajčić, M., op.cit. (bilj. 2), str. 723.

³² Čl. 297. st. 1. ZKP

³³ Pajčić, M., op.cit. (bilj. 3), str. 51.

smije prisustvovati branitelj koji ima pravo saznati ime tog svjedoka, ali ne i njegovu adresu.³⁴ Ovakvo rješenje ne garantira dobru zaštitu ugroženom svjedoku jer postoji velika mogućnost da će branitelj okrivljeniku otkriti identitet svjedoka, a nepoznavanje adrese nije dostatna zaštita. Svjedočenje uz vidnu izolaciju, iza neke prepreke, predviđa bosanskohercegovački Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka.³⁵ Ovakve dvije mjere mogu biti alternativa za mnogo skuplju varijantu ispitivanja putem videolinka, bar dok se prostorna i tehnička opremljenost naših sudova znatno ne poboljša. Nakon što takva oprema postane dostupna, navedene mjere bi bile sasvim suvišne.

2.3.2. Izvanpostupovna zaštita ugroženog svjedoka

Do primjene ovakve zaštite dolazi kada je svjedoku potrebno pružiti zaštitu i izvan trenutka svjedočenja, a naročito kada postupovnu zaštitu nije moguće učinkovito primijeniti. S vremenskog aspekta, izvanpostupovna zaštita može započeti i prije početka kaznenog postupka, trajati paralelno s postupovnom zaštitom i nastaviti egzistirati nakon završetka kaznenog postupka.³⁶ Zakonski izvor koji uređuje izvanpostupovnu zaštitu svjedoka u Republici Hrvatskoj jest Zakonom o zaštiti svjedoka koji je stupio na snagu 1. siječnja 2004. godine. ZZS uređuje postupak i uvjete za pružanje zaštite i pomoći ugroženim i njima bliskim osobama, koje su izložene ozbiljnijoj opasnosti po život, zdravlje, tjelesnu nepovredivost, slobodu ili imovinu većeg opsega zbog iskazivanja u kaznenim postupcima.³⁷ Postoje dva osnovna materijalna uvjeta koja moraju biti ispunjena da bi svjedok ušao u program izvanpostupovne zaštite. Prije svega, određena osoba treba biti svjedok u kaznenom postupku za neko od taksativno navedenih kaznenih djela. Radi se o kaznenim djelima protiv Republike Hrvatske, protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, organiziranog kriminaliteta i svim kaznenim djelima za koja prema zakonu smije biti izrečena kazna zatvora u trajanju od pet godina ili teža.³⁸ Osim toga, dokazivanje kaznenog djela mora biti povezano s nerazmjernim teškoćama ili se ne može provesti na drugi način bez iskaza ugrožene osobe kao svjedoka koji uslijed moguće ugroženosti neće slobodno iskazivati u kaznenom postupku.³⁹

³⁴ *Ibid.*, str. 52.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Pajčić, M. op.cit. (bilj.2), str. 727.

³⁷ Čl.1. ZZS

³⁸ Čl.3. ZZS

³⁹ Mrčela, M., op.cit. (bilj. 1), str. 60.

Ovakva zaštita svjedoka pretpostavlja djelovanje dvaju državnih tijela. Povjerenstvo je tijelo ovlašteno za donošenje odluke o uključivanju i prekidu provedbe Programa zaštite, dok je provođenje Programa zaštite u nadležnosti Jedinice za zaštitu (posebna organizacijska cjelina u sastavu Ravnateljstva policije Ministarstva unutarnjih poslova). Program zaštite ugroženih svjedoka sastoji se u poduzimanju mjera zaštite koje uključuju : tjelesnu i tehničku zaštitu, premještanje, mjere prikrivanja identiteta i vlasništva te promjenu identiteta.⁴⁰

Program zaštite započinje po zaključenju Ugovora s ugroženom osobom i njoj bliskom osobom. Osoba koja ulazi u Program se obvezuje na davanje potpunog iskaza u točno određenom postupku ili postupcima, u bitnome sukladan izjavi koja je poslužila kao osnova za uključenje u Program.⁴¹ Iz zakonske odredbe je vidna dvojna uloga Programa jer se pored sigurnosti svjedoka osigurava i neizigravanje dogovora i mijenjanje svjedočkog iskaza.

2.3.3. Prepreke usvajanju posebnog režima zaštite

Iz svega navedenog jasna je potreba zakonodavca da pravnim instrumentima osigura zaštitu svjedoka u kaznenim postupcima, osobito onih kojima prijete najveća opasnost - svjedocima optužbe u postupcima za kaznena djela organiziranog kriminaliteta. Međutim, usvajanjem posebnih načina zaštite ugroženih svjedoka dolazi do kršenja nekih temeljnih prava okrivljenika, pri čemu posebno treba istaknuti pravo okrivljenika na suočenje sa svjedocima optužbe, jedno od temeljnih prava obrane predviđeno kako u unutarnjem tako i u međunarodnom pravu.⁴² Sam Ustav Republike Hrvatske⁴³ propisuje da „u slučaju sumnje ili optužbe zbog kažnjivog djela, osumnjičenik, okrivljenik ili optuženik ima pravo da ispituje ili dade ispitati svjedoke optužbe i da zahtijeva da se osigura nazočnost i ispitivanje svjedoka obrane pod istim uvjetima kao i svjedoka optužbe.”⁴⁴ Konfrontacijsko pravo smješteno je i u Europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje u tekstu: EKLJP),⁴⁵ gdje čl. 6. st. 3. (d) navodi da okrivljenik ima pravo „da ispituje ili dade ispitati svjedoke optužbe

⁴⁰ Čl. 17. ZZS

⁴¹ *Ibid.*, čl. 38.st.3.

⁴² Pajčić, M., op.cit. (bilj.2.), str.720.

⁴³ Ustav Republike Hrvatske, (Narodne Novine 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14)

⁴⁴ Čl. 29 st. 2. t. 6. Ustav Republike Hrvatske

⁴⁵ Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, (MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17)

i da se osigura prisutnost i ispitivanje svjedoka obrane pod istim uvjetima kao i svjedoka optužbe.”⁴⁶ Pravo na suočenje, u ekstenzivnom smislu, obuhvaća pravo na svjedočenje svjedoka pred sudom, pravo znati identitet svjedoka, postavljati mu pitanja te pravo čuti i vidjeti svjedoka tijekom iskazivanja.⁴⁷ Govoreći s povijesnog aspekta, rimski car Trajan je još 112. g. tvrdio da anonimne optužbe ne smiju biti korištene kao dokaz protiv nikoga, s obzirom da bi predstavljale ne samo uvođenje opasnog presedana, već bi bile i u neskladu s duhom toga vremena.⁴⁸ Pored povreda tog okrivljenikova prava, dolazi i do kršenja nekih važnih načela kaznenog postupka: načela neposrednosti, kontradiktornosti, itd.

Iako je intencija svakog zakonodavca postizanje ravnoteže, prevaga se uvijek daje jednoj ili drugoj težnji. U posljednjih nekoliko godina prisutna je tendencija da se okrivljenikovo pravo, radi zaštite svjedoka sve više ograniči na normativnoj razini. O toj problematici imamo i nekoliko preporuka Vijeća Europe. Preporuka o položaju žrtve u okviru kaznenog prava i postupka navodi da bi se suđenje, u slučaju potrebe zaštite sigurnost žrtve koja se pojavljuje u ulozi svjedoka, trebalo održati uz isključenje javnosti ili bi iznošenje osobnih podataka trebalo biti ograničeno koliko god je to potrebno.⁴⁹ Nadalje, Preporuka o zastrašivanju svjedoka i pravima obrane navodi potrebu da zemlje članice poduzmu prikladne zakonodavne i praktične mjere da se osigura slobodno svjedočenje, bez izravnih ili neizravnih prijetnji i zastrašivanja. U njoj se izričito navodi da bi anonimnost svjedoka trebala biti iznimna mjera, te da obrana mora imati mogućnost provjere navodne potrebe za anonimnošću svjedoka, njegove vjerodostojnosti i izvora njegovih saznanja o događaju.⁵⁰

Dok s jedne strane kazneno procesno pravo pruža ugroženim svjedocima povlašten status u postupku, s druge strane priznaje i okrivljeniku pravo na suočenje sa svjedocima optužbe. Sve veća opasnost od organiziranog kriminaliteta nameće zakonodavcu potrebu da odstupa od nekih temeljnih postulata, tj. tradicionalnih procesnih načela. Najefikasnija, a nekada i jedina mjera kojom postizemo zaštitu ugroženih svjedoka jest njihova anonimnost. Međutim, preširoka uporaba anonimnosti bi mogla dovesti do zlouporaba sa teškim posljedicama po kazneni postupak pa bi njena primjena doista trebala biti iznimna i vezana uz situacije kada se zaštita svjedoka ne može osigurati na drugi način. Hrvatsko kazneno procesno pravo uređuje zaštitu

⁴⁶ *Ibid.*, Čl. 6. st. 3. t. d.

⁴⁷ Pajčić, M., op.cit.(bilj.2.), str. 720.

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ Pajčić, M., op.cit. (bilj. 3), str. 48.

⁵⁰ *Ibid.*

ugroženih svjedoka na zadovoljavajući način, pružajući prihvatljiv kompromis između interesa države za suzbijanjem organiziranog kriminala, zaštite prava okrivljenika i zaštite svjedoka.

3. INSTITUT KRUNSKOG SVJEDOKA U MEĐUNARODNOM I POREDBENOM PRAVU

3.1. POLOŽAJ KRUNSKOG SVJEDOKA U EUROPSKIM KONTINENTALNIM PRAVNIM SUTAVIMA

Svjedok pokajnik (*pentito*) ili suradnik pravosuđa (*collaboratore della giustizia*) je u talijanski pravni sustav uveden 1979. godine, primarno zbog suzbijanja terorizma, a naknadno i teških kaznena djela poput otmice, proizvodnje i prodaje droge, organiziranog kriminaliteta te nekih lakših poput krijumčarenja cigareta pa čak i krađe.⁵¹ Cuno Tarfusser, bivši talijanski državni tužitelj, ukazuje na neprimjerenost ovakvih naziva smatrajući kako kriminalac ne može ujedno biti i suradnik te kako je u pojmu „krunski svjedok“ sadržana zabluda jer je tu zapravo riječ o procesnim sudionicima sa dvojnog ulogom okrivljenika i svjedoka.⁵² Danas je suradnja sa pokajnicima dopuštena za sva kaznena djela za koja je predviđeno uhićenje.⁵³ Sudac se može odlučiti na neizricanje ili izricanje blaže kaznu u zamjenu za suradnju usmjerenu na sprečavanje počinjenja kaznenih djela ili pružanja ključnih informacija koje bi omogućile učinkovitu istragu. Suradnicima pravosuđa mogu se odobriti posebne mjere zaštite pod određenim uvjetima. Naime, suradnja i pružene informacije moraju biti pouzdane, predstavljati novitet u odnosu na dotadašnji tijek postupka ili moraju biti od značajne važnosti za razvoj istrage, donošenje presude ili za istražne radnje o strukturi, oružanoj opremljenosti, unutarnjim ili međunarodnim vezama tj. ciljevima i metodama zločinačkih organizacija.⁵⁴ Mehanizam nagrađivanja suradnje s vlastima funkcionira i u zatvorskom sustavu, tj. u fazi izvršenja kazne

⁵¹ Ivičević Karas, Elizabeta, Burić, Zoran , Pajčić Matko, Collaborators of justice: comparative legal solutions and croatian criminal procedural law, Pravni vjesnik, god. 37, br. 1, 2021., str. 39.

⁵² Primorac, Damir, Šarić, Semir , Svjedok pod imunitetom (svjedok pokajnik) u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 50, br. 3/2013., str. 589.-613., str. 600.

⁵³ Ivičević Karas, E., Burić Z., Pajčić M., op.cit. (bilj. 51), str. 39.

⁵⁴ *Ibid.*

zatvora, kada pokajnici mogu ostvariti razne beneficije u zamjenu za suradnju sa pravosudnim organima.⁵⁵

Ovakvi iskazi krunskih svjedoka uvelike su doprinijeli otkrivanju strukture talijanske mafije, što je dalo značajan doprinos politici suzbijanja organiziranog kriminala u Italiji.

Sustav francuskog kaznenog procesnog prava u usporedbi s drugim europskim kontinentalnim pravnim sustavima, počiva na načelu oportuniteta kaznenoga progona, a ne na načelu zakonitosti pa je državni javni tužitelj u načelu slobodan odlučiti hoće li ili ne pokrenuti kazneni progon u konkretnom slučaju.⁵⁶ Ovakva regulativa otvara prostor za neformalne sporazume s osumnjičenicima pa čak i u slučajevima počinjenja teških kaznenih djela. Institut pokajnika (repenti) ili suradnika pravosuđa (collaborateur de justice) službeno je uveden u francusko pravo 2004. godine, Kaznenim zakonom. Davanje ovog statusa predviđeno je za suradnju s pravosudnim organima u pogledu kaznenih djela terorizma, organiziranog kriminala ili trgovine drogom, koji se svrstavaju u kategoriju najtežih kaznenih djela (crimes) i srednje teških kaznenih djela (délits).⁵⁷ Francuski Kazneni zakon navodi da se osoba koja je pokušala počiniti neko od navedenih kaznenih djela može osloboditi od kazne pod dva uvjeta. Primarno mora obavijestiti upravno ili sudsko tijelo i time na vrijeme spriječiti počinjenje kaznenoga djela te ako je navedeno primjenjivo, naknadno identificirati druge počinitelje ili suučesnike.⁵⁸ Slična mjera je predviđena i za pravomoćno osuđenu osobu koja izdržava kaznu zatvora, a počinila je gore navedena kaznena djela. Ukoliko je obavijestila upravno ili sudsko tijelo i time spriječila počinjenje kaznenoga djela ili prevenirala štetu koja iz njega proizlazi, odnosno omogućila identificiranje drugih supočinitelja, kazna joj može biti ublažena.⁵⁹ Zakon o kaznenom postupku je također predvidio mogućnost da sud može iznimno ublažiti kaznu do jedne trećine izrečene, pravomoćno osuđenim osobama čiji iskazi prije ili nakon njihove osude spriječe počinjenje određenih kataloških kaznenih djela koja se pretežito odnose na ona najteža, vezana uz organizirani kriminal.⁶⁰

Njemačko pravo, za razliku od mnogih drugih pravnih sustava, ne predviđa mogućnost odustanka od kaznenog progona u zamjenu za korisne informacije krunskoga svjedoka ili

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ *Ibid.*, str. 40.

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ *Ibid.*

suradnika pravosuđa (Kronzeugen), iako bi mogle biti od velikog značaja za vođenje kaznenog postupka. Oni moraju biti osuđeni uz mogućnost smanjenja tj. ublažavanja kazne. Pravni položaj krunskog svjedoka uređen je materijalnim pravom tj. člankom 46b Kaznenog zakona. Suci mogu ublažiti kaznu krunskim svjedocima ako su počinili neko od srednje teških tj. teških kaznenih djela u zamjenu za korisne informacije koje mogu značajno pridonijeti u otkrivanju teških kaznenih djela određenih člankom 100a (2) Zakona o kaznenom postupku.⁶¹ Pri tome, krunski svjedok mora biti supočinitelj kaznenoga djela i mora dobrovoljno iskazivati o onome što mu je poznato, pridonoseći na taj način otkrivanju kaznenih djela iz navedenog članka.⁶² U ovakvim slučajevima suradnje, kazna doživotnog zatvora može biti reducirana na kaznu zatvora od deset godina na više.

Pojam krunskog svjedoka (Kronzeuge) je u austrijskom zakonodavstvu uređen člankom 209a Zakona o kaznenom postupku koji, za razliku od njemačkog, predviđa mogućnost odustanka od kaznenog progona uz ispunjenje određenih pretpostavki. Naime, krunski svjedok se dobrovoljno mora obratiti javnome tužitelju, pokajnički priznati svoj doprinos kaznenome djelu te predočiti svoja saznanja o novim činjenicama ili dokazima koji značajno pridonose otkrivanju kaznenih djela zločinačke organizacije.⁶³ Nadalje, takve iznesene činjenice ili dokazi moraju voditi ka pronalaženju osobe koja je imala glavnu ulogu u počinjenju kaznenog djela u sklopu zločinačke organizacije ili je predstavlja glavnu ulogu u takvoj zločinačkoj organizaciji.⁶⁴

U pozitivno pravnim propisima Bosne i Hercegovini u upotrebi je termin „svjedok“ i terminološki se ne razlikuje od bilo kojega drugog svjedoka, ali je u javnosti kolokvijalno ustaljen izraz „svjedok pokajnik“.⁶⁵ Davanje imuniteta u kaznenom postupku prema Zakonu o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine⁶⁶ uređeno je kao pravo svjedoka da ne odgovara na pojedina pitanja. Naime, svjedok ima pravo ne odgovoriti na pojedina pitanja ako bi ga istinit odgovor izložio kaznenom gonjenju, ali je dužan na ista odgovoriti ako glavni tužitelj pismeno

⁶¹ *Ibid.*, str. 41.

⁶² *Ibid.*

⁶³ *Ibid.*, str. 43.

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ Primorac, D., Šarić: S., op.cit. (bilj. 52), str. 595.

⁶⁶ Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09 i 93/09)

izjavi da neće poduzeti kazneni progon svjedoka za radnje koje svjedok navede u svom iskazu.⁶⁷ Imunitet se daje odlukom Glavnog tužioca BiH pod uvjetom da je iskaz svjedoka važan za dokazivanje počinjenja nekog od kataloški navedenih kaznenih djela od strane druge osobe. Također, davanje imuniteta se može odnositi samo na ono djelo koje je počinio svjedok za koje je zapriječena kazna iste težine ili manja kazna od one utvrđene za kazneno djelo u vezi s kojim se svjedoči, s tim da se ne može odnositi na djela za koja je propisana kazna zatvora od najmanje 10 godina.⁶⁸ Dakle, ako nadležni tužitelj procjeni da bi korist od svjedočenja bila veća od štete za odustajanje od kaznenog progona, predložit će Glavnom tužitelju da donese odluku o davanju imuniteta. U navedenim zakonskim rješenjima govori se o svjedoku, a ne o osumnjičenoj osobi pa se imunitet daje svjedoku zbog svjedočenja, a ne osumnjičenoj ili optuženoj osobi, mada se u najvećem broju slučajeva radi o supočinitelju ili pomagaču tj. pripadniku zločinačke organizacije čije je svjedočenje neophodno da bi se otkrili svi članovi grupe, njena struktura i kaznena djela koja su njezini članovi počinili.⁶⁹ Nakon davanja imuniteta, svjedok je dužan odgovoriti na sva pitanja za koja više ne može biti kazneno gonjen, osim za davanje lažnog iskaza.⁷⁰

3.2. POLOŽAJ KRUNSKOG SVJEDOKA U AMERIČKOM PRAVNOM SUSTAVU

Gledajući s povijesnog aspekta, institut krunskog svjedoka potiče još iz srednjeg vijeka kada su u Engleskoj „svjedoci krune“ u zamjenu za svjedočenje dobivali određene pogodnosti, a prije svega blaže kazne.⁷¹ Ovakav model je kasnije preuzet u Sjedinjenim Američkim državama pod različitim nazivima ali se u pozitivnom pravu veže za priznanje krivnje. U slučaju priznanje krivnje, moguća je suradnja s vlastima u kaznenom progonu drugih suokrivljenika i kaznenih djela koja bi eventualno dovela do sklapanja „sporazuma o suradnji“.⁷² Ukoliko bi okrivljenik pružio ključne informacije za istragu i progon druge osobe, može doći do smanjenja njegove kazne. S obzirom da u SAD državni odvjetnik nije vezan načelom zakonitosti, on potencijalnom

⁶⁷ *Ibid.*, čl. 84. st. 1-2

⁶⁸ *Ibid.*, čl. 85. st.5.

⁶⁹ Primorac, D., Šarić: S., op.cit. (bilj. 52), str.596.

⁷⁰ *Ibid.*, str. 597.

⁷¹ *Ibid.*, str. 591.

⁷² Ivičević Karas, E., Burić Z., Pajčić M., op.cit. (bilj. 51), str.38.

svjedoku pokajniku u zamjenu za suradnju može ponuditi ne samo blažu pravnu kvalifikaciju kaznenoga djela, nego i imunitet.⁷³

Nadalje, unakrsno ispitivanje je zakonsko pravo koje proizlazi iz Šestog amandmana Ustava SAD-a prema kojemu se okrivljenik ima pravo suočiti sa svjedocima koji su svjedočili protiv njega (confrontation clause). Angloameričko pravo unakrsnom ispitivanju daje poseban značaj, smatrajući ga najvećim pravnim mehanizmom ikad izmišljenim za otkrivanje istine, osnovnim jamcem točnosti i potpunosti svjedočenja, naglašavajući da se radi o pravu a ne povlastici.⁷⁴ Iz navedenog slijedi da anonimni svjedoci uopće nisu dopušteni. Upravo zato postoji detaljan i djelotvoran program zaštite svjedoka, tj. Savezni program za sigurnost svjedoka (WITSEC), koji pruža visoku razinu sigurnosti u zamjenu za iskaze koji doprinose kaznenom progonu članova zločinačkih organizacija.

3.3. ZAŠTITA KRUNSKOG SVJEDOKA U MEĐUNARODNOM PRAVU

3.3.1. Konvencije i djelovanje Ujedinjenih naroda

Ono što posebno zabrinjava kada je u pitanju organizirani kriminalitet jest njegova transnacionalnost. Desetljećima je u SAD i Europi percepcija o njemu formirana pod utjecajem saznanja o organizacijskoj strukturi i načinu djelovanja Cosa Nostre, tj. Mafije kao formalne organizacije kriminalca talijanskog porijekla koja pomoću korupcije i nasilja prodire u sve legalne strukture i neutralizira rad tijela kaznenoga postupka.⁷⁵ Time je u izvjesnoj mjeri bila sužena mogućnost uočavanja egzistencije specifičnih forma organiziranog kriminala koje su odstupale od takvog uzora. Danas se sve više upozorava na pojavu novih i raznolikih kriminalnih organizacija koje s obzirom na globalizaciju i sve veću transgraničnu gospodarsku i financijsku suradnju, djeluju umreženo. Sicilijanska mafija, napuljska 'Ndrangheta, kalabrijska La Camorra, japanska Yakuza, Boryokudan i Tekya, kineske Trijade su samo najčeći primjeri koji upozoravaju na širenje organiziranog kriminaliteta.⁷⁶ Sve rjeđe u nekoj državi djeluje zločinačka organizacija koja je neovisna o utjecaju organiziranog kriminala u drugim zemljama. Nisu samo višepozicionirani članovi kriminalnih organizacija, nego i neposredni izvršitelji sve teže dostupni tijelima kaznenog progona.

⁷³ *Ibid.*

⁷⁴ Mrčela, M., op.cit. (bilj. 1), str. 95.

⁷⁵ Singer, M., op.cit. (bilj. 12), str. 554 .

⁷⁶ Derenčinović, Davor, Mit(o) korupciji, Zagreb: Nocci, 2001, str. 84.

Ističući naročitu opasnost međunarodne suradnje kriminalnih organizacija, Ujedinjeni se narodi 1994. godine u Napuljskoj deklaraciji koja promiče globalni plan suzbijanja organiziranog kriminaliteta, služe pojmom organiziranog transnacionalnog kriminaliteta.⁷⁷ Dokument ističe i neka njegova glavna obilježja kao što su : hijerarhijska povezanost, kodeks lojalnosti i strogo čuvanja tajne, proširenje aktivnosti izvan nacionalnih granica, suradnja s drugim transnacionalnim skupinama, osiguranje ilegalnog profita i kontrola teritorija uporabom nasilja i zastrašivanja.⁷⁸ U duhu deklaracije, valja podsjetiti da se problemom međunarodne suradnje u suprotstavljanju transnacionalnom kriminalitetu bavio i X. kongres UN-a za prevenciju kriminaliteta i postupanje s počiniteljima kaznenih djela (Beč, 2000.), kada je preporučeno da kao jedan od prioriteta u borbi protiv svih oblika kriminalnih aktivnosti bude završetak pregovora na izradi Konvencije protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta.⁷⁹ Na temelju te preporuke koja je unesena i u Bečku deklaraciju, poseban ad hoc odbor izradio je Nacrt konvencije i dva protokola.

Opća skupština Ujedinjenih naroda je tako Rezolucijom 55/25 od 15. studenoga 2000. godine usvojila Konvenciju Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta.⁸⁰ Konvencija je s pripadajućim protokolima svečano potpisana u Palermu od 12. do 15. prosinca 2000. a stupila je na snagu 29. rujna 2003. Osobita važnost Konvencije se sastoji u propisivanju obveze potpisnicama da poduzmu odgovarajuće mjere kako bi osigurale učinkovitu zaštitu od moguće odmazde ili zastrašivanja svjedoka u slučajevima svjedočenja o kaznenim djelima obuhvaćenih Konvencijom i, kada je to primjereno, srodnika svjedoka i drugih bliskih osoba.⁸¹ Konvencija tako ističe potrebu uspostavljanja mehanizama za fizičku zaštitu takvih osoba poput njihovog premještanja i, gdje je to nužno, zabranjivanja ili ograničavanja otkrivanja informacija glede njihova identiteta i kretanja.⁸² Naglasak se stavlja i na osiguravanje dokaznih pravila koja omogućavaju da svjedočenje svjedoka bude dano na način koji jamči njihovu sigurnost, kao što je svjedočenje pomoću video veze ili drugih prikladnih sredstava.⁸³ Svaka država članica bi

⁷⁷ Singer, M., op.cit. (bilj. 12), str. 561.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ Carić, Ante, XI. kongres Ujedinjenih naroda o sprječavanju kriminaliteta i o kaznenom pravosuđu, Hrvatski ljetopis za kazeno pravo i praksu (Zagreb), vol. 12, broj 2/2005, str. 899-924, str. 904

⁸⁰ Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnoga organiziranog kriminaliteta, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 14/2002

⁸¹ *Ibid.*, čl. 24.

⁸² *Ibid.*

⁸³ *Ibid.*

također trebala poduzeti odgovarajuće mjere za poticanje osoba koje sudjeluju ili su sudjelovale u organiziranim zločinačkim skupinama na pružanje informacija korisnih nadležnim organima te bi trebala razmotriti mogućnost ublažavanja kazne, odnosno davanja imuniteta, u pogledu osobe koja ostvari znatnu suradnju u progonu kaznenog djela obuhvaćenog konvencijom.⁸⁴

Opća skupština UN-a je 2003.g. rezolucijom usvojila i Konvenciju Ujedinjenih naroda protiv korupcije.⁸⁵ Konvencija traži od država članica da sukladno domaćem pravnom sustavu osiguraju učinkovite mjere zaštite svjedoka, vještaka te njihovih rođaka od zastrašivanja i odmazde kada daju iskaz u odnosu na kaznena djela navedena u Konvenciji.⁸⁶ U 32. članku Konvencije navode se mjere zaštite svjedoka koje ne smiju biti na štetu okrivljenikovih prava na obranu, a koje mogu uključivati i mjere koje su navedene u Konvenciji Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta. Također, pozivaju se sve države članice da razmotre mogućnost davanja imuniteta osobama koje bitno surađuju u optuženjima za kaznena djela navedena u Konvenciji.

3.3.2. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljenih sloboda Vijeća Europe

U Europi još ne postoji jedan pravno obvezujući dokument koji bi se sveobuhvatno bavio zaštitom svjedoka. Međutim, postoje obvezujući dokumenti koji se neizravno odnose na zaštitu svjedoka. Primarno treba spomenuti Konvenciju za zaštitu temeljnih ljudskih prava i sloboda Vijeća Europe. Prevladava stajalište da svjedocima zaštitu pružaju članci Konvencije u kojima su zajamčena sljedeća prava i slobode: pravo na život, zabrana mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja, pravo na slobodu i osobnu sigurnost, mogućnost isključenja javnosti s glavne rasprave te pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života.⁸⁷ Iako navedeni članci ne spominju svjedoka izriječno, konvencijski izričaj da nitko ne smije biti podvrgnut takvom postupanju, upućuje da se to odnosi i na svjedoke u kaznenom postupku.⁸⁸ Potvrdu navedenog stajališta daje nam Europski sud za ljudska prava u Strasbourgu u slučaju Doorson v.

⁸⁴ *Ibid.*, čl. 26.

⁸⁵ Konvencija Ujedinjenih naroda protiv korupcije, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 2/2005

⁸⁶ *Ibid.* čl. 32.

⁸⁷ Pajčić, M., op.cit. (bilj.2), str.716.

⁸⁸ Mrčela, M., op.cit. (bilj. 1), str. 47.

Nizozemska.⁸⁹ U takvoj presudi sud navodi da je istina da čl. 6 ne zahtijeva izričito uzimanje u obzir interesa svjedoka općenito, ali da njihov život, sloboda i osobna sigurnost mogu biti u opasnosti kao i interesi zaštićeni člankom 8. Konvencije.⁹⁰ Takvi interesi svjedoka i žrtava su načelno zaštićeni temeljnim odredbama Konvencije, što implicira da države ugovornice trebaju organizirati svoj kazneni postupak na način da ti interesi ne budu neopravdano ugroženi.⁹¹

3.3.3. Preporuke Vijeća Europe

EKLJP je kao temeljni pravni izvor, prema izloženome, zaštitu svjedocima pružila tek neizravno. Vijeće Europe je pak donijelo preporuke koje se, iako formalno neobvezatne po države članice, u potpunosti ili djelomično odnose na zaštitu svjedoka.

Jedna od njih je i Preporuka (97) 13 od 10. rujna 1997., o zastrašivanju svjedoka i pravima obrane.⁹² Treći dio, koji se tiče organiziranog kriminaliteta, preporučuje državama članicama da pri normativnom uređenju uzmu u obzir mjere poput: snimanja iskaza svjedoka audiovizualnim uređajima u predraspravnoj fazi, korištenje iskaza svjedoka u predraspravnoj fazi ako nije moguće da se svjedok pojavi pred sudom na glavnoj raspravi ili ako bi njegovo pojavljivanje moglo rezultirati u stvarnoj i velikoj prijetnji njemu ili bliskim osobama, otkrivanje identiteta svjedoka u što kasnijoj fazi postupanja, odnosno otkrivanje samo određenih detalja, te isključenje medija i/ili javnosti s cijelog ili dijela suđenja.⁹³ Moramo imati na umu da je odluka ESLJP u slučaju Doorson v. Nizozemske, gdje je po prvi put sud zauzeo stav da anonimno svjedočenje ne znači kršenje okrivljenikovog prava na suočenje iz čl. 6. EKLJP, donesena godinu dana ranije vjerojatno je takva odluka i bila poticaj autorima Preporuke da predlože takve mjere.⁹⁴

Najznačajnija preporuka Vijeća Europe s aspekta kruskog svjedoka je svakako Preporuka (2005) 9 o zaštiti svjedoka i suradnika pravosuđa.⁹⁵ U njoj se suradnik pravosuđa definira kao

⁸⁹ Europski sud za ljudska prava: Doorson protiv Nizozemske, br. 20524/92, od 26.3.1996.

⁹⁰ *Ibid.*, para. 31.

⁹¹ *Ibid.*

⁹² Recommendation (97) 13 to member states concerning intimidation of witnesses and the rights of the defence, dostupno na Internet stranici: <https://rm.coe.int/12-rec-97-13e/1680a6dafc>, stranica posjećena: 15.11.2022.

⁹³ *Ibid.* čl. 9.

⁹⁴ Pajčić, M., op.cit. (bilj.2), str. 712.

⁹⁵ Recommendation (2005) 9 on the protection of witnesses and collaborators of justice, dostupno na Internet stranici: https://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/economiccrime/organisedcrime/Rec%20_2005_9.pdf, stranica posjećena: 15.11.2022.

svaka osoba koja je suočena s optužbom ili je već osuđena zbog sudjelovanja u kriminalnoj organizaciji bilo koje vrste, tj. u činjenju organiziranog kriminala, ali pristaje na suradnju s nadležnim organima, posebice svjedočenjem o kriminalnoj organizaciji.⁹⁶ Preporuka se tako odnosi na osumnjičenu, optuženu i osuđenu osobu koja pristaje na suradnju sa tijelima kaznenog progona i to samo u vezi sa organiziranim kriminalom i drugim teškim kaznenim djelima. Osim toga, Preporuka sadrži i Program zaštite te mjere kojima se treba spriječiti otkrivanje identiteta anonimnih svjedoka poput isključenja javnosti i medija s dijela ili cijeloga suđenja, korištenje video konferencije, korištenje uređaja koji omogućavaju skrivanje fizičkih svojstava osobe, audiovizualno davanje iskaza i dr.⁹⁷

3.3.4. Rezolucije Vijeća Europske unije

Rezolucija Vijeća EU od 23. studenog 1995. g. o zaštiti svjedoka u borbi protiv internacionalnog organiziranog kriminaliteta⁹⁸ poziva države članice da učinkovito osiguraju sigurnost svjedoka, istovremeno se pridržavajući odredbi EKLJP. Od članica se traži pružanje prikladne zaštite svjedocima od svih oblika prijetnji, pritiska ili zastrašivanja te o njihovoj zaštiti prije, tijekom i nakon suđenja, kad nadležna tijela to smatraju potrebnim.⁹⁹ Takva zaštita mora također biti proširena i na roditelje, djecu ili druge bliske srodnike svjedoka ako je to potrebno, a nadležna tijela bi trebala imati ovlast odlučiti da adresa i identifikacijski podaci svjedoka trebaju biti poznati samo njima.¹⁰⁰ Ako je riječ o iznimno ozbiljnoj prijetnji, može se dopustiti promjena identiteta svjedoka i članova njegove uže obitelji, a jedan od oblika zaštite koje bi valjalo predvidjeti je mogućnost iskazivanja izvan mjesta u kojem se nalazi okrivljenik uz upotrebu audiovizualnih metoda.¹⁰¹ Rezolucija poziva države članice na pružanje međunarodne pravne pomoći po ovom pitanju, čak i ako u nacionalnom zakonodavnom uređenju zamoljene države takve odredbe ne egzistiraju, osim u slučajevima kad bi postupanje

⁹⁶ *Ibid.*, čl.1.

⁹⁷ *Ibid.*, čl. 17.

⁹⁸ Council Resolution 93/C327/04 (1995) on the protection of witnesses in the fight against international organized crime, dostupno na Internet stranci: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1995:327:FULL&from=ES>, stranica posjećena : 15.11.2022.

⁹⁹ *Ibid.*, čl.14.

¹⁰⁰ *Ibid.*

¹⁰¹ *Ibid.*

prema zamolbi za pomoć bilo u suprotnosti sa temeljnim načelima pravnog poretka zamoljene države.¹⁰²

Vijeće je 1996.g. donijelo i Rezoluciju 97/C 10/01¹⁰³ o osobama koje surađuju s pravosudnim postupkom u borbi protiv međunarodnog organiziranog kriminaliteta. Prema njenim odredbama, suradnja sa tijelima sudskog postupka uključuje pružanje informacija koje su korisne nadležnim tijelima za istražne i dokazne svrhe, otkrivanje strukture ili aktivnosti kriminalnih organizacija, kaznenih djela koje su počinile, njihovih međunarodnih veza te konkretne pomoći koja takve skupine mogu lišiti nezakonitno stečenih financijskih sredstava. Rezolucija poziva sve potpisnice da osiguraju davanje zaštite osobama koji su bili članovi zločinačkih organizacija, a pružaju ovakvu vrstu informacija, kao i osobama koje su im bliske.

¹⁰² Pajčić, M., op.cit. (bilj 2), str. 719.

¹⁰³ Council Resolution 97/C 10/01 (1996) on individuals who cooperate with the judicial process in the fight against international organized crime, dostupno na Internet stranici: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31997G0111>, stranica posjećena: 15.11.2022.

4. ZAKONODAVNO UREĐENJE KRUNSKOG SVJEDOKA U REPUBLICI HRVATSKOJ

4.1. ZAKON O UREDU ZA SUZBIJANJE KORUPCIJE I ORGANIZIRANOG KRIMINALITETA -LEX SPECIALIS U PRAVNOJ REGULATIVI KRUNSKOG SVJEDOKA

Glavni državni odvjetnik može pod uvjetima i na način propisan posebnim zakonom odbaciti kaznenu prijavu ili odustati od kaznenog progona ukoliko je to razmjerno težini počinjenih kaznenih djela i značenju iskaza te osobe, te važno za otkrivanje i dokazivanje kaznenih djela i članova zločinačke organizacije.¹⁰⁴ Ovim člankom, Zakon o kaznenom postupku kao krajnje sredstvo omogućuje odustanak od kaznenog progona u zamjenu za iskaz kruskog svjedoka kako bi se uspješno suprotstavilo najtežim oblicima organiziranog kriminaliteta, ali pod uvjetima i na način propisan posebnim zakonom, Zakonom o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta¹⁰⁵ (dalje u tekstu : ZUSKOK). S obzirom da glavni državni odvjetnik može primijeniti ovaj institut samo na pripadnika zločinačke organizacije, tj. samo za djela iz nadležnosti Ureda, odlučeno je da se u ZUSKOK-u , a ne u ZKP-u, donesu detaljnije odredbe o primjeni gore navedenog članka.¹⁰⁶ Treba napomenuti da Nacrt ZUSKOK-a koji je bio upućen Hrvatskom saboru na prvo čitanje nije sadržavao te odredbe i sada je ta materija koju je bilo nužno regulirati uređena upravo njime.¹⁰⁷

Neosporno je da suzbijanje organiziranog kriminaliteta i korupcije zahtijeva učinkovitu i oštru reakciju društva na što upućuju i brojni međunarodni ugovori, preporuke i inicijative. Korupcija, kao i organizirani kriminalitet, predstavljaju pojave protiv kojih se treba boriti različitim pravnim institucijama i izvaninstitucionalnim sredstvima i metodama. Postizanje djelotvornih rezultata ovisi o većem broju čimbenika, od kojih su najvažniji politička volja i odlučnost određene države.¹⁰⁸ Iako je Zakon o kaznenom postupku iz 1997. godine dao nove mogućnosti u istraživanju i dokazivanju takvih kaznenih djela, zbog preuzetih međunarodnih

¹⁰⁴ Čl. 206.e st.1. ZKP

¹⁰⁵ Zakon o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (Narodne novine 76/09, 116/10, 145/10, 57/11, 136/12, 148/13, 70/17)

¹⁰⁶ Novosel Dragan, Posebnosti zakona o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 8 , br. 2/2001., str.66.

¹⁰⁷ *Ibid.*

¹⁰⁸ *Ibid.*, str. 44.

obveza, velike opasnosti te izuzetno štetnih posljedica navedenih inkriminacija, Vlada Republike Hrvatske odlučila je izraditi i dati Hrvatskom saboru na usvajanje poseban zakon koji bi omogućio osnivanje specijaliziranog državnog odvjetništva, upravo za progon korupcije i organiziranog kriminaliteta. Na traženje Ministarstva pravosuđa, uprave i lokalne samouprave, Državno odvjetništvo je predložilo tri modela. Prvi se odnosio na poseban ured koji bi imao istražne i značajne ovlasti u odnosu prema policijskim i drugim organima. Kako bi se za takav model trebale provesti značajne izmjene u ZKP-u, Zakonu o državnom odvjetništvu te Zakonu o sudovima, Ministarstvu je predloženo da se razmišlja o modelu koji je jako sličan modelu Antimafijaškog ureda Republike Italije kao o dugoročnom projektu, a ne kao odmah usvojivom rješenju.¹⁰⁹ Drugi prijedlog je napravljen po uzoru na model Republike Slovenije, a ticao se posebnog Ureda kao specijaliziranog državnog odvjetništva.¹¹⁰ Ovakvo rješenje ne bi zahtijevalo značajne izmjene zakona, već samo organizacijske promjene u državnom odvjetništvu. Posljednji model predlaže ustrojstvo posebnog odjela Državnog odvjetništva kojeg bi se moglo osnovati po uputama glavnog državnog odvjetnika s tim da nikakve posebne izmjene ne bi bile potrebne.¹¹¹ Na osnovi tih prijedloga Ministarstvo se odlučilo za model koji bi na određeni način slijedio rješenja Republike Italije, ali koji bi bio prilagođen našem postojećem sustavu koliko je više moguće.

Prilikom izrade projekta Vlade Republike Hrvatske postojao je niz otvorenih pitanja pri čemu je prije svega bilo potrebno identificirati koja su to kaznena djela koja bi bila u nadležnosti posebnog državnog odvjetništva i sudova. Odgovor na to pitanje važan je iz više razloga, od kojih se posebno ističu pitanje veličine i teritorijalne organizacije kako posebnog državnog odvjetništva, tako i posebnih sudskih odjela.¹¹² Nadležnost Ureda obuhvaća kaznena djela koja Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnoga organiziranog kriminaliteta određuje kao djela organiziranog kriminaliteta i korupcije, te ona kaznena djela koja su s njima u vezi. Unatoč različitim mišljenjima, poput onih da bi Ured trebao raditi isključivo na predmetima organiziranog kriminaliteta, imajući u vidu usku vezanost korupcije uz organizirani kriminalitet, te da prema izvršenim procjenama ne treba očekivati da će Ured imati u radu velik broj predmeta, ovakvo određenje nadležnosti u skladu s Konvencijom nametnulo se kao logično

¹⁰⁹ Novosel, D., op.cit. (bilj. 106), str. 45.

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² *Ibid.*, str. 46.

i prihvatljivo rješenje.¹¹³ USKOK stoga obavlja poslove državnog odvjetništva u sljedećim predmetima: (1) zloporabe u postupku stečaja, neloyalne konkurencije u vanjskotrgovinskom poslovanju, zloporabe obavljanja dužnosti državne vlasti, protuzakonitog posredovanja, primanja i davanja mita, (2) zloporabe položaja i ovlasti počinjene od strane službene osobe, (3) otmice, trgovanja ljudima, ropstva, razbojništva, iznude, ucjene i pranja novca, protupravne naplate, ako su ta kaznena djela počinjena u sastavu grupe ili zločinačke organizacije, (4) zloporabe opojnih droga, (5) udruživanja za počinjenje kaznenih djela, (6) počinjenih u vezi s djelovanjem grupe ili zločinačke organizacije za koja je propisana kazna zatvora u trajanju duljem od tri godine, a kazneno djelo je počinjeno na području dviju ili više država ili je značajan dio njegovog pripremanja ili planiranja izvršen u drugoj državi, (7) za vođenje kaznenog postupka protiv organizatora grupe ili zločinačke organizacije za počinjenje kaznenih djela podvođenja, nedozvoljene trgovine zlatom i izbjegavanja carinskog nadzora, (8) utaje poreza, kaznenog djela otkrivanja identiteta zaštićenog svjedoka.¹¹⁴

Radom Ureda upravlja Ravnatelj imenovan od strane Glavnog državnog odvjetnika, uz prethodno mišljenje ministra nadležnog za poslove pravosuđa, te mišljenje kolegija Državnog odvjetništva Republike Hrvatske. Ured u svom sastavu ima: odjel za istraživanje i dokumentaciju, odjel za sprječavanje pojava korupcije i za odnose s javnošću, odjel državnih odvjetnika koji nastupaju kao tužitelji, odjel za istraživanje imovinske koristi stečene kaznenim djelom, odjel za međunarodnu suradnju i zajedničke istrage, tajništvo, te prateće službe.¹¹⁵ Odjeli imaju niz različitih preventivnih i represivnih funkcija u koje spadaju: sustavno prikupljanje podataka i dokaza o korupciji i organiziranom kriminalitetu te modalitetima njihova izvršenja, vođenje baze podataka koja može poslužiti i kao izvor saznanja u kaznenom postupku, poticanje na suradnju između tijela koja su nadležna za njihovo otkrivanje i suzbijanje (Ured za sprječavanje pranja novca, policija, financijska policija), provođenje i usmjeravanje Nacionalnog programa za borbu protiv korupcije, suradnja s nevladinim organizacijama i sredstvima javnoga priopćavanja, podizanje javne svijesti o opasnosti i štetnosti korupcije i organiziranog kriminaliteta, usmjeravanje rada policije i drugih tijela u poduzimanju potrebnih mjera radi otkrivanja kaznenih djela iz svoje nadležnosti, suradnja s nadležnim tijelima drugih država i međunarodnih organizacija i dr.

¹¹³ *Ibid.*, str. 63.

¹¹⁴ Čl. 21. ZUSKOK

¹¹⁵ *Ibid.*, čl.12.

Svjedoci smo činjenice da suvremeni organizirani kriminal mijenja načine djelovanja. Iz mišljenja eminentnih međunarodnih stručnjaka, ali i većine pokazatelja, proizlazi činjenica da su zločinačke organizacije međusobno povezane te da nisu ograničene na teritorij jedne ili više susjednih zemalja. One danas djeluju globalno. Brojni pozitivno pravni propisi, iskustva drugih zemalja te preporuke međunarodnih konferencija upućuju na potrebu osnivanja zasebnih tijela jer se postojeći pravni sustav često ne mogu učinkovito suprotstaviti istima. Postojanje ovakvog Ureda, specijaliziranog za progon kaznenih djela korupcije i organiziranog kriminaliteta, ne označava samo radikalniji rez u njihovu suzbijanju na području Republike Hrvatske, već potiče i na suradnju sa nadležnim tijelima drugih država kako bi se isti spriječili i na transnacionalnoj razini.¹¹⁶

4.2. PRETPOSTAVKE ZA DODJELU STATUSA KRUNSKOG SVJEDOKA

Kao što je već ranije naglašeno, krunski svjedok predstavlja člana zločinačke organizacije kojemu sud uz prethodno ispunjene zakonske pretpostavke dodjeljuje položaj svjedoka. Pretpostavke i postupak za primjenu toga instituta su detaljno propisane ZUSKOK-om, dok je odluka o davanju uloge svjedoka počinitelju kaznenog djela stavljena u nadležnost suda.¹¹⁷ Članak 36. ZUSKOK-a propisuje pretpostavke koje moraju biti kumulativno ispunjene kako bi osoba dobila status krunskog svjedoka. Glavni državni odvjetnik može od suda zahtijevati donošenje rješenja o ispitivanju kao svjedoka osobe koja je postala pripadnik zločinačke organizacije odnosno zločinačkog udruženja: (1) ako je protiv nje podnesena kaznena prijava ili se vodi kazneni postupak za kazneno djelo iz nadležnosti USKOK-a, počinjeno u okvirima zločinačke organizacije i ako postoje okolnosti na temelju kojih se prema kaznenom zakonu pripadnik zločinačke organizacije može osloboditi kazne ili olakotne okolnosti na temelju kojih se kazna može ublažiti te (2) ako je iskaz te osobe razmjerni težini počinjenoga kaznenog djela i važan za otkrivanje i dokazivanje kaznenih djela počinjenih u okvirima zločinačke organizacije ili njihovih počinitelja, odnosno za otkrivanje i sprječavanje kaznenih djela zločinačke organizacije.¹¹⁸

Okrivljenik je inkriminiran kao pripadnik zločinačkog udruženja tj. na teret mu se stavlja da je počinio kazneno djelo u sastavu zločinačkog udruženja. Kaznena prijava policije protiv

¹¹⁶ Sadržaj preuzet s Internet stranice : <https://uskok.hr/hr/o-uskok-u>, stranica posjećena: 15.11.2022.

¹¹⁷ Krapac, D., op.cit. (bilj. 4), str. 492.

¹¹⁸ Čl. 36. st. 1. ZUSKOK

određene osobe nije dostatna za pokretanje postupka dodjele statusa krunskoga svjedoka. Status krunskog svjedoka može dobiti isključivo osoba glede koje postoje osnove za donošenje rješenja o provođenju istrage tj. dovoljno dokaza za podizanje optužnice, dok je u suprotnom državno odvjetništvo dužno odbaciti kaznenu prijavu, odnosno poduzeti potrebne radnje kako bi prikupilo dokaze za ustanovljavanje dovoljnog stupnja sumnje.¹¹⁹ Status krunskog svjedoka ne može dobiti ni osoba kod koje ne postoji niti jedna olakotna okolnost, tj. okolnost koja bi okrivljenika mogla osloboditi kazne. Kazneni zakon propisuje da se počinitelj kaznenog djela koji pravodobnim otkrivanjem zločinačkog udruženja spriječi počinjenje kaznenih djela ili pripadnik udruženja koji ga otkrije prije nego u njegovom sastavu počini kazneno djelo, može osloboditi kazne.¹²⁰ Također, tko znajući za cilj zločinačkog udruženja ili njegove kriminalne aktivnosti, počini kazneno djelo u njegovu sastavu, potakne ili pomogne drugome u počinjenju istoga, a bitno pridonese otkrivanju zločinačkog udruženja, može se blaže kazniti.¹²¹

Državna su tijela također dužna su utvrditi da je težina počinjenog kaznenog djela razmjerna važnosti iskaza za uspješno vođenje kaznenih postupaka protiv drugih pripadnika zločinačke organizacije, odnosno da je javni interes za dobivanjem svjedočkog iskaza te osobe jači od javnog interesa njezinog kaznenog progona.¹²² Naime, institut krunskog svjedoka je po prvi puta u hrvatsko zakonodavstvo uveden Zakonom o kaznenom postupku iz 1997. godine. Osnovno obilježje prvog zakonodavnog uređenja bilo je odsustvo bilo kakve sudske kontrole, a načelo razmjernosti je bilo izraženo samo načelno.¹²³ Danas se načelo razmjernosti ogleda u dva stupnja. S jedne strane, svjedočki iskaz mora doprinijeti progonu najtežih kaznenih djela organiziranog kriminala, tako da njihov kazneni progon opravdava odustajanje od kaznenog progona krunskog svjedoka.¹²⁴ S druge strane, moraju postojati i olakotne okolnosti na strani osobe kojoj se treba dodijeliti status krunskog svjedoka.¹²⁵ Ovako primijenjeno načelo razmjernosti osigurava davanje statusa krunskog svjedoka kao krajnjeg sredstva, kada ne postoje druge opcije efektivnog suzbijanja organiziranog kriminala. ZUSKOK također taksativno nabraja kaznena djela gdje isključuje mogućnost ispitivanja počinitelja u svojstvu

¹¹⁹Krapac, D., op.cit. (bilj. 4), str. 493.

¹²⁰ Čl. 328. st. 3. KZ

¹²¹ *Ibid.*, čl. 329. st.3.

¹²² Krapac, D., op.cit. (bilj.4), str. 494.

¹²³ Ivičević Karas, E., Burić Z., Pajčić M., op.cit. (bilj. 51), str. 46.

¹²⁴ *Ibid.*

¹²⁵ *Ibid.*

pokajnika. Radi se o najtežim kaznenim djelima protiv života, spolne slobode te vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, a status krunskog svjedoka ne može dobiti niti organizator zločinačke organizacije odnosno poticatelj na počinjenje kaznenog djela iz nadležnosti USKOK-a.¹²⁶ Zakonodavac kod ovakvih povreda ex lege proglašava težinu kaznenog djela nerazmjernom sa iskazom počinitelja, unatoč važnosti istog za suzbijanje organiziranog kriminalitetima. Ovakvo ograničenje je bilo potrebno unijeti jer iskustva drugih zemalja pokazuju da se za neka najteža kaznena djela ne može dati potpun oprost, a i preporuke Vijeća Europe traže da se počiniteljima najtežih djela takav oprost ne daje.¹²⁷ U slučaju da su počinitelji optuženi za tako teška kaznena djela, voljni surađivati prilikom vođenja kaznenog postupka, uvijek im se takva suradnja i pomoć može kompenzirati kroz ublaženje kazne, što se u praksi i koristi. Samo uz postojanje navedenih formalnih uvjeta, Glavni državni odvjetnik upućuje zahtjev nadležnom sudu radi donošenja rješenja o ispitivanju osobe u svojstvu krunskog svjedoka.

4.3. POSTUPAK DODJELE STATUSA KRUNSKOG SVJEDOKA

Postupak dodjeljivanja pravnog položaja krunskog svjedoka započinje inicijativom za ispitivanje određenog počinitelja kao krunskog svjedoka, koju daje Ravnatelj USKOK-a podnošenjem prijedloga Glavnom državnom odvjetniku. Podnošenju prijedloga prethodi postupak u kojem će Ravnatelj ustanoviti jesu li ispunjene pretpostavke za ispitivanje osobe kao krunskog svjedoka, nakon čega je dužan upozoriti počinitelja da je davanje lažnog iskaza kazneno djelo, te da nema povlasticu neodgovaranja na pojedino pitanje, čak iako je vjerojatno da time izlaže sebe ili blisku osobu teškoj sramoti, znatnoj materijalnoj šteti ili kaznenom progonu. Uz navedeno, Ravnatelj pribavlja pisanu izjavu u kojoj se počinitelj obvezuje: da će kao svjedok u kaznenom postupku iskazivati istinu i da neće ništa prešutjeti što mu je poznato o kaznenim djelima zločinačke organizacije i njihovim počiniteljima, o pribavljenoj imovinskoj ili drugoj koristi ili prihodu, predmetima, pribavljenoj imovini ili drugoj okolnosti u vezi s tim kaznenim djelima te da joj ništa drugo osim onoga što će iskazati kao svjedok nije poznato u vezi s prethodnim okolnostima.¹²⁸ Dan upozorenja, izjava svjedoka da se odrekao svoga prava i obvezao na cjelovito i okolnosno iskazivanje unosi se u zapisnik koji Ravnatelj prilaže svom

¹²⁶ Čl. 39. ZUSKOK

¹²⁷ Novosel, D., op.cit. (bilj.106), str. 68.

¹²⁸ Čl. 38. st. 2. ZUSKOK

prijedlogu Glavnom državnom odvjetniku.¹²⁹ Glavni državni odvjetnik može sve do zakazivanja glavne rasprave zahtijevati od suda donošenje rješenja o ispitivanju kao svjedoka osobe koja je postala pripadnik zločinačke organizacije.¹³⁰ O ovome zahtjevu odlučuje izvanraspravno vijeće županijskih sudova nadležnih za vođenje postupka prema ZUSKOK-u. U tim postupcima stvarno i mjesno su nadležni županijski sudovi u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu, međutim ZUSKOK može propisati i drugačije. Znano je različito određen i sastav raspravnog vijeća. Vijeća županijskog suda pred kojima se provodi suđenje u predmetima iz nadležnosti USKOK-a, sastavljena su od tri suca. Suce u ta vijeća postavlja na vrijeme od četiri godine predsjednik županijskog suda, uz mišljenje sudačkog vijeća, iz reda sudaca koji se odlikuju iskustvom na radu u složenijim predmetima gospodarskog i organiziranog kriminaliteta. Na ovakvo uređenje je bilo dosta primjedbi, ali prevladava mišljenje da će se na taj način osigurati nužna specijalizacija i nepristranost tih vijeća jer iskustva drugih zemalja pokazuju da su posebno članovi sudskih vijeća (porota) izloženi pritiscima, da ih se nastoji zastrašiti i korumpirati, pa se na taj način to želi spriječiti.¹³¹

Vijeće nadležnoga suda odlučit će o zahtjevu Glavnoga državnog odvjetnika najkasnije u roku od osam dana, a zahtjev može odbiti ili prihvatiti. Vijeće će odbiti zahtjev ako je podnesen nakon zakazivanja glavne rasprave te ako iskaz svjedoka nije u interesu otkrivanja i kaznenog progona drugih pripadnika zločinačke organizacije, a može ga odbiti i ako nije vjerojatno da će svjedok dati svoj potpuni i okolnosni iskaz u kaznenom postupku ili je vjerojatno da će uskratiti obavijesti važne za otkrivanje ili sprječavanje drugih kaznenih djela i članova zločinačke organizacije.¹³² Rješenjem kojim prihvaća zahtjev, vijeće će donijeti sljedeće odluke : dopustiti da se osumnjičenik odnosno okrivljenik ispita kao svjedok u kaznenom postupku, odrediti da se iz spisa predmeta izdvoje zapisnici i službene bilješke o njegovim prijašnjim iskazima te odrediti da se s onog dijela rasprave u kaznenom postupku protiv pripadnika zločinačke organizacije u kojem se ispituje kao krunski svjedok, isključi javnost.¹³³ S obzirom da državni odvjetnik odustaje od kaznenog progona krunskog svjedoka, protiv njega se neće voditi ili će se obustaviti kazneni postupak. Stoga, osoba oštećena kaznenim djelom krunskog svjedoka, neće moći prema istom postaviti imovinskopравни zahtjev u kaznenom postupku. Zato vijeće

¹²⁹ *Ibid.*, čl. 38. st. 3.

¹³⁰ *Ibid.*, čl. 36. st. 2.

¹³¹ Novosel, D., op.cit. (bilj. 106), str. 64.

¹³² Čl. 43. st. 1.-2. ZUSKOK

¹³³ *Ibid.*, čl. 42. – 44.

može uvjetovati svoju odluku mogućnošću da Republika Hrvatska nadoknadi štetu osobama oštećenim kaznenim djelima pripadnika zločinačke organizacije, odnosno zločinačkog udruženja.¹³⁴

4.4. ISKAZ KRUNSKOG SVJEDOKA

Iskaz svjedoka je iskaz osobe protiv koje se kazneni postupak ne vodi, ali je vjerojatno da zna nešto o činjenicama koje se u kaznenom postupku utvrđuju, pa je zato pozvana da pred nadležnim tijelima iznese svoje saznanje. Kod svjedoka se uvijek radi o osobi različitoj od okrivljenika koja bi mogla iznijeti saznanja vezana za kazneno djelo, počinitelja i druge važne činjenice.¹³⁵ Iz navedenoga slijedi da nitko ne može u istome predmetu biti istodobno okrivljenik i svjedok. Razlog zabrane sjedinjenja funkcija okrivljenika i svjedoka jest inkompatibilnost njihovih procesnih uloga, tj. različitost njihovih prava i obveza.¹³⁶ Dok okrivljenik nije dužan poduzimati nikakve aktivne radnje, svjedok ima brojne dužnosti kao što su dužnosti iskazivanja, dužnosti istinitog iskazivanja i davanja obećanja i to pod prijetnjom ne samo novčane kazne do 50 000 kn i kazne zatvora do mjesec dana,¹³⁷ već i kaznenog djela davanja lažnog iskaza. Osim nakon pravomoćnog okončanja kaznenog postupka, postoje još dva slučaja u kojima zakonodavac omogućava ispitivanje kao svjedoka osobe koja je suosumnjichenik odnosno suokrivljenik.¹³⁸ Jedan je upravo institut krunskog svjedoka, a drugi procesni imunitet svjedoka uveden čl. 286. ZKP/08. Sličnost je očigledna jer se u oba slučaja država odriče svojih temeljnih postulata, odstupa od načela legaliteta, te odustaje od kaznenog progona radi pribavljanja svjedočkog iskaza kao dokaza optužbe. Bitno je naglasiti da slučaju krunskog svjedoka formalno ne dolazi do spajanja procesnih uloga okrivljenika i svjedoka jer on takav status stječe tek odlukom suda kojom se određuje njegovo ispitivanje kao svjedoka, do kada se smatra okrivljenikom sa svim pravima koja mu pripadaju.¹³⁹ Dakle, procesni položaj okrivljenika je jasno procesno i vremenski odvojen od procesnog položaja svjedoka, iako se radi o jedno te istoj osobi te jedno te istom postupku.

¹³⁴ *Ibid.*, čl. 40. st. 4.

¹³⁵ Krapac, D., op.cit. (bilj. 4), str. 481.

¹³⁶ Đurđević, Zlata, Procesna jamstva obrane prema suokrivljeniku kao svjedoku optužbe, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 16, br. 2/2009, str. 783-808., str. 789.

¹³⁷ Čl. 291. st. 2. ZKP

¹³⁸ Đurđević, Z., op.cit. (bilj. 136), str. 793.

¹³⁹ Mrčela, M., op.cit. (bilj.1), str. 22.

Iskazu svjedoka, koji je u praksi jedan od najčešćih i najbitnijih dokaza u kaznenom postupku, potrebno je pristupati s posebnim oprezom i pažnjom. Da bi bio vjerodostojan, potrebno je da bude objektivn i nepristran. Suokrivljenik je dokazno sredstvo sui generis, odnosno posebna dokazna kategorija.¹⁴⁰ Teorija kaznenog procesnog prava ne izdvaja njegov iskaz u posebnu vrstu dokaza. Međutim, posebnost njegova položaja leži u činjenici da je riječ o osobi koja je sudjelovala u počinjenju djela, poznate su joj okolnosti pod kojima se djelo dogodilo pa njezin iskaz može biti od velike važnosti za daljnji tijek postupka. S pravom se tvrdi da je suokrivljenik najbliži "svjedok" počinjenju djela, ali je i ujedno najgori mogući svjedok s obzirom da nije riječ o promatraču, već o sudioniku, koji u pravilu ima vlastiti interes o tijeku kaznenog postupka.¹⁴¹ Krunski svjedok je tako osobno zainteresiran priznati kazneno djelo, odnosno iskazivati protiv protiv svojih supočinitelja, u zamjenu za izbjegavanje kazne. Zbog sukoba interesa s drugim suokrivljenicima on će se često braniti tako da prebacuje teret odgovornosti na drugoga. Stoga se ispravno pitati je li primjereno takav iskaz smatrati dokaznim sredstvom, pri čemu neki autori predlažu radikalne poteze poput odricanja od bilo koje upotrebe iskaza suokrivljenika izvan njegove vlastite presude. Njemački savezni sud je još 1957. godine rekao da se prilikom čitanja zapisnika o ispitivanju suokrivljenika iz drugog kaznenog postupka mora voditi računa o manjoj dokaznoj snazi takvog iskaza, uzimajući u obzir da je vjerojatni motiv mogućeg netočnog iskazivanja na štetu drugih pripadnika zločinačke organizacije i očekivanje ublažavanja vlastite kazne.¹⁴² Kod krunskog svjedoka također je riječ o svjedoku optužbe koji postavlja posebne zahtjeve pred sudsku ocjenu dokaza, pa je nužno posvetiti posebnu pažnju razlozima davanja takvog iskaza, njegovoj konzistentnosti i sadržajnoj analizi. Presuda mora pokazati da je sudac u konkretnom slučaju bio upoznat sa svim okolnostima pristanka davanja iskaza i da je uzeo u obzir koje od njih mogu utjecati na presudu.

Nadalje, Zakon o kaznenom postupku u 298. članku propisuje kako osuđujuća presuda ne može biti utemeljena isključivo na iskazu ugroženog svjedoka, što uključuje i krunskog svjedoka. Ratio ovakve odredbe leži u značajnim odstupanjima od osnovnih postupovnih jamstava u pribavljanju takvog iskaza.¹⁴³ Razlog prije svega leži u kontradiktornosti. Naime, presuda se prema stajalištu Europskog suda za ljudska prava (Van Mechelen v. Netherlands) ne smije

¹⁴⁰ Đurđević, Z., op.cit. (bilj. 136), str. 784.

¹⁴¹ *Ibid.*

¹⁴² *Ibid.*, str. 796.

¹⁴³ Pavišić, B. op.cit. (bilj. 24), str. 382.

temeljiti samo na iskazu svjedoka koji nije pribavljen kontradiktorno.¹⁴⁴ Radi se o situacijama kada je iskaz svjedoka pribavljen sukladno člancima 296. i 297. ZKP-a, tj. kada je ugroženi svjedok ispitan pod pseudonimom (članak 296. ZKP) ili pod pseudonimom i posredstvom audio-video uređaja (članak 297. ZKP). Ako bi se presuda utemeljila na takvom nezakonitom dokazu, to bi dovelo do njezinog ukidanja jer se radi o bitnoj povredi odredaba kaznenog postupka i to o apsolutnoj bitnoj povredi, onoj koja uvijek dovodi do ukidanja prvostupanjske odluke.¹⁴⁵ Ako je takav svjedok ispitan kontradiktorno, na njemu kao isključivom temelju može počivati presuda.¹⁴⁶

4.5. ODUSTANAK OD KAZNENOG PROGONA KRUNSKOG SVJEDOKA

Kada osumnjičenik tj. okrivljenik dobije položaj krunskoga svjedoka ne nastaju obveze samo za njega, već i za državno odvjetništvo. Ono u konkretnom slučaju odstupa od načela legaliteta i odustaje od kaznenog progona u zamjenu za cjeloviti iskaz krunskog svjedoka. U ZUSKOK-u nije točno određeno kada će glavni državni odvjetnik odbaciti kaznenu prijavu ili odustati od daljnjeg kaznenog progona protiv te osobe. On to može učiniti odmah nakon što je vijeće prihvatilo da se suokrivljenik ispita kao svjedok ili kasnije, to je stvar dogovora između te osobe i glavnog državnog odvjetnika odnosno odluke glavnog državnog odvjetnika.¹⁴⁷ Međutim, Glavni državni odvjetnik može izjaviti da odustaje od kaznenog progona protiv pripadnika zločinačke organizacije najkasnije do pravomoćnog okončanja kaznenog postupka.¹⁴⁸ Ovakav dugi rok za odustanak od kaznenog progona ostavlja prostor državnom odvjetniku da ocijeni je li krunski svjedok iznio sva saznanja na koje se obvezao, tj. je li dao lažni iskaz, u kojem slučaju će nastaviti kazneni progon, odnosno pokrenuti kazneni postupak protiv njega.¹⁴⁹ Jednom kad odustane od kaznenog progona, državni odvjetnik ne može izmijeniti svoju odluku i nastaviti ga.¹⁵⁰ Zato su u ZUSKOK-u izrijekom propisane iznimke pod kojima se postupak protiv te osobe nastavlja, iako je glavni državni odvjetnik odbacio kaznenu prijavu, odnosno odustao od kaznenog progona. Državni će odvjetnik nastaviti kazneni progon ili pokrenuti kazneni postupak: (1) ako krunski svjedok nije iznio sve činjenice i okolnosti ili je dao lažni iskaz,

¹⁴⁴ *Ibid.*

¹⁴⁵ Mrčela, M., op.cit. (bilj. 1), str. 217.

¹⁴⁶ Pavišić, B., op.cit. (bilj. 24), str.382.

¹⁴⁷ Novosel, D., op.cit. (bilj. 106), str. 69.

¹⁴⁸ Čl. 45. st. 3. ZUSKOK

¹⁴⁹ Krapac, D., op.cit. (bilj.4), str. 495.

¹⁵⁰ Novosel, D., op.cit. (bilj. 106), str.70.

(2) ako prije pravomoćnog okončanja kaznenog postupka počini novo kazneno djelo iz nadležnosti Ureda te (3) ako je u roku od dvije godine nakon što mu je sud rješenjem dodijelio položaj krunskog svjedoka postao pripadnik zločinačke organizacije i u njenim okvirima počinio kazneno djelo iz nadležnosti USKOK-a.¹⁵¹

4.6. ZAKONODAVNA RJEŠENJA SLIČNA INSTITUTU

Osim krunskog svjedoka, ZUSKOK poznaje još jedan institut sličan njemu. Naime, članak 37. Zakona predviđa mogućnost da Glavni državni odvjetnik može od suda zahtijevati da pravomoćno osuđenom pripadniku zločinačke organizacije ublaži kaznu, odnosno da sudu nadležnom za uvjetni otpust zatvorenika predložiti prijevremeno donošenje odluke o uvjetnom otpustu, u zamjenu za njihov svjedočki iskaz. Da bi mogao postaviti takav zahtjev, iskaz osobe mora biti važan za otkrivanje počinitelja kaznenih djela, otkrivanje i dokazivanje kaznenih djela počinjenih u okvirima zločinačke organizacije ili za otkrivanje i sprječavanje činjenja kaznenih djela od strane pripadnika zločinačkog udruženja.¹⁵² Ukoliko sud zahtjev prihvati, rješenjem će dopustiti ispitivanje takve osobe kao svjedoka te će preinačiti pravomoćnu presudu bez obnove kaznenog postupka u dijelu odluke o kazni i ublažiti kaznu za najmanje jednu trećinu do najviše dvije trećine kazne.¹⁵³ U ovome slučaju se ne radi o krunskom svjedoku jer nije riječ o okrivljeniku od čijega se progona odustaje u zamjenu za njegov svjedočki iskaz, već je riječ o osuđeniku, tj. pravomoćno osuđenome pripadniku zločinačke organizacije.¹⁵⁴

¹⁵¹ Čl. 46. ZUSKOK

¹⁵² Čl. 37. st. 1. ZUSKOK

¹⁵³ *Ibid.* Čl. 43. st. 5.

¹⁵⁴ Krapac, D., op.cit. (bilj. 4), str. 496.

5. PROCESNI IMUNITET SVJEDOKA I KRUNSKI SVJEDOK - SLIČNOSTI I RAZLIKE INSTITUTA

Procesni imunitet svjedoka je novi institut u hrvatskom kaznenom procesnom pravu, uveden ZKP/08. Riječ je o novini preuzetoj iz angloameričkog prava, koja je izazvala kontroverze čak i u medijima.¹⁵⁵ Naime, prema ZKP-u, svjedok nije obavezan odgovarati na pitanja ako je vjerojatno da bi time izložio sebe ili bliskog srodnika kaznenom progonu, teškoj sramoti ili znatnoj materijalnoj šteti.¹⁵⁶ Međutim, u slučaju kada svjedok odbija dati odgovor na postavljeno pitanje zbog opasnosti da bi sebe ili bliskog srodnika izvrnuo kaznenom progonu (ne i teškoj sramoti ili znatnoj materijalnoj šteti), u zamjenu za odgovor na postavljeno pitanje i iskaz svjedoka, državni odvjetnik može njemu ili njegovom bliskom srodniku ponuditi imunitet od kaznenog progona za djelo za koje svjedok sebe ili svoga rođaka razotkriva davanjem odgovora.¹⁵⁷ Iskaz svjedoka mora biti važan za dokazivanje kaznenog djela druge osobe i to nekog od kataloški navedenih kaznenih djela.¹⁵⁸

Uvođenje parcijalnog imuniteta u ZKP/08 je odmah naišlo na niz dvojbi i prijepora. Večernji list je objavio članak koji govori o neustavnim „oprosnicama“ te hitnoj potrebi njihova ukidanja.¹⁵⁹ Iako je ovakav naziv jezično i pravno neprihvatljiv, preuzet je i u jeziku ostatka medija. Naime, prema čl. 286. ZKP/08, svjedoku koji je uskratio odgovor na pojedina pitanja jer bi time sebe ili svoga bliskog rođaka izložio kaznenom progonu, državni odvjetnik može dati izjavu da neće poduzeti njegov kazneni progon ako je odgovor na određena pitanja važan za dokazivanje težeg kaznenog djela druge osobe zapriječenog kaznom od deset godina zatvora. Pretpostavke za primjenu tog instituta jesu: da se radi o odgovoru svjedoka važnog za dokazivanje, da je predmet dokazivanja počinjenje kaznenog djela za kojeg je propisana kazna zatvora od deset ili više godina te da je kazneno djelo okrivljenika teže od djela za koje se svjedok izlaže kaznenom progonu.¹⁶⁰

¹⁵⁵ Mrčela, M., op.cit. (bilj.1), str. 19.

¹⁵⁶ Čl. 286. st.1. ZKP

¹⁵⁷ Čl. 286.st.2. ZKP

¹⁵⁸ *Ibid.*

¹⁵⁹ Sadržaj preuzet s Internet stranice : <https://www.vecernji.hr/vijesti/bajiceve-su-oprosnice-neustavne-i-hitno-bi-ih-trebaloukinuti-203893>, stranica posjećena : 1.12.2022.

¹⁶⁰ Đurđević, Z., op.cit. (bilj. 136), str. 793.

Kao i kod instituta krunskoga svjedoka, dolazi do odstupanja od načela legaliteta te primjene načela svrhovitosti. Međutim, svaka daljnja sličnost tu prestaje. Odluku o dobivanju statusa krunskoga svjedoka donosi sud, dok je kod procesnog imuniteta svjedoka bilo riječ o dogovoru između državnog odvjetnika koji postupa u tom predmetu i svjedoka bez sudjelovanja suda; dok o davanju izjave u pogledu procesnog imuniteta odlučuje bilo koji državni odvjetnik, kod krunskog svjedoka to čini glavni državni odvjetnik na zahtjev ravnatelja USKOKA.¹⁶¹ Primjene načela razmjernosti između javnog interesa za dobivanje svjedočkog iskaza i javnog interesa kaznenog progona nije bilo, s obzirom da se iskaz nije morao odnositi na taksativno navedena najteža djela niti na zločinačku organizaciju.¹⁶² Prema takvom zakonskom rješenju, državni odvjetnik je odluku o tome koga i kada će kazneno progoniti donosio samostalno, na temelju vlastite procjene, ali je bio vezan načelom zakonitosti uz određene iznimke. Nije bilo razvidno ni što je sa oštećenikom i protupravno stečenoj imovinskoj koristi u odnosu na kazneno djelo od čijega se kaznenog progona odustaje, a izjava se mogla dati i kada se radi o najtežim oblicima teških kaznenih djela.¹⁶³ Upitna su bila i prava obrane te osobe (kod ispitivanja nema branitelja, a ne treba ga niti imati jer ima svojstvo svjedoka, ali može imati „ savjetnika“).¹⁶⁴

Svime navedenim je ozbiljno bila dovedena u pitanje utemeljenost našega kaznenoprocenog sustava i načela legaliteta kao jednoga od temeljnih načela. Ustavni sud je zbog nesuglasnosti sa člankom 29. st.2 t. 6. Ustava Republike Hrvatske i čl. 6. st. 3. (d) EKLJP svojom odlukom ukinuo članak 286. stavke 2.,3., i 4. ZKP. Kao obrazloženje su navedena tri razloga. Primarno, jedina pretpostavka za primjenu instituta procesnog imuniteta bila je ta da je kazneno djelo u odnosu na koje svjedok treba dati odgovore teže od onog zbog kojeg njemu samom ili njegovu bliskom rođaku prijeti kazneni progon pa su tako pravno irelevantni bili i težina i pravna narav kaznenog djela. Dakle, nije postojalo precizno određenje razine javnog interesa za progon i kažnjavanje određene osobe zbog kojeg je moguće ne poduzeti kazneni progon protiv svjedoka, za kojeg bi se također moglo otkriti da je počinio kazneno djelo.¹⁶⁵ To je nužno jer su u suprotnome državnom odvjetniku povjerene preširoke diskrecijske ovlasti u upravljanju prethodnim postupkom. Nadalje, potrebno je precizno urediti odgovor svjedoka kao potpun i

¹⁶¹ *Ibid.*

¹⁶² *Ibid.*

¹⁶³ Mrčela, M., op.cit. (bilj. 1), str.19.

¹⁶⁴ *Ibid.*

¹⁶⁵ Ustavni sud Republike Hrvatske broj: U-I-448/2009 od 19. srpnja 2012

cjelovit iskaz, podoban da bude dokaz optužbe protiv druge osobe i pravna osnova za nepoduzimanje kaznenog progona protiv samog svjedoka.¹⁶⁶ Gledano s aspekta okrivljenikovog prava na suočenje, sud se ne bi trebao pouzdati isključivo u istinitost izjave svjedoka sa procesnim imunitetom već bi trebao samostalno utvrđivati sve pravno relevantne činjenice neposrednim izvođenjem dokaza na raspravi.¹⁶⁷ Dakle, ustanova procesnog imuniteta svjedoka iz čl. 286. ZKP/08 je državi omogućila da bez kriterija trguje s počiniteljima teških kaznenih djela u zamjenu za njihov iskaz te je pritom odustala od temeljnih načela kaznenog procesnog prava pružajući široku diskreciju državnom odvjetniku da raspolaže državnim pravom kažnjavanja izvan načela legaliteta. Ustavni sud je također naveo da ovakav pravni institut nije sam po sebi nesuglasan sa Ustavom pa je zakonodavcu tako ostavljena mogućnost zadržavanja instituta, uz obvezu njegova usklađivanja sa odlukom suda.

Institut procesnog imuniteta svjedoka je reformiran novelom ZKP/13. Prema novome zakonodavnom uređenju, da bi državni odvjetnik mogao svjedoku dati imunitet u zamjenu za njegovu izjavu, mora se raditi o izjavi koja je važna za dokazivanje kataloški navedenih kaznenih djela.¹⁶⁸ Mora postojati i vjerojatnost da bi svjedok sebe odnosno bliskog rođaka izložio kaznenom progonu za kazneno djelo s manjom propisanom kaznom od kazne koja je propisana za kazneno djelo u odnosu na koje iskazuje, s tim da se za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora u trajanju od deset godina ili teža ne može dati izjava o nepoduzimanju kaznenog progona.¹⁶⁹ Svjedok se ne može više kazneno goniti za kazneno djelo na koje se odnosi izjava o nepokretanju kaznenog progona, ali ga se može progoniti za kazneno djelo davanja lažnog iskaza.¹⁷⁰

Glavna razlika između ovoga instituta prema sadašnjem zakonodavnom uređenju i krunskog svjedoka leži u činjenici da osoba kojoj se jamči procesni imunitet nije osumnjičenik.¹⁷¹ U tom smislu, državni odvjetnik ne odustajanje od kaznenog progona kao kod krunskog svjedoka, već takovoj osobi jamči da na temelju iznesenih činjenica kojima inkriminira sebe ili bliskog rođaka, neće uopće pokrenuti kazneni progon.¹⁷² Tako se procesni imunitet može dodijeliti i

¹⁶⁶ *Ibid.*

¹⁶⁷ *Ibid.*

¹⁶⁸ Čl. 286. st 2. ZKP

¹⁶⁹ *Ibid.*, čl.286. st. 4.

¹⁷⁰ *Ibid.*, čl. 286. st. 5.

¹⁷¹ Ivičević Karas, E., Burić Z., Pajčić M., op.cit. (bilj. 51) , str. 47.

¹⁷² *Ibid.*

u slučaju da svjedok odbije odgovoriti na pojedino pitanje. Krunski svjedok takvu povlasticu nema, jer on dobiva takav status upravo radi iskazivanja o okolnostima koje su ga već izvrgle kaznenom progonu, samo je odlukom suda na prijedlog državnog odvjetnika od položaja okrivljenika, došao na položaj svjedoka. Prema tome, krunski svjedok uvijek je osumnjičenik, okrivljenik ili optuženik protiv kojeg je već podnesena kaznena prijava ili se vodi kazneni postupak.

6. ZAKLJUČAK

Organizirani kriminal danas djeluje na legalnim i ilegalnim područjima te na taj način priskrbljuje vođama zločinačkih organizacija ekonomsku moć i društveni utjecaj. Disperzija ovakve moći, uporaba nasilja i metoda zastrašivanja čini ih, od svojih prvih pojava oblika pa do danas, preokupacijom tijela kaznenog progona. S obzirom na fleksibilnost kriminalnih skupina u danim socijalnim i političkim uvjetima te kodeksa lojalnosti njihovih članova, nadležna tijela imaju težak zadatak u prikupljanju informacija nužnih za djelotvorno vođenje kaznenog postupka. Jedno od najefikasnijih sredstava koje mogu koristiti kako bi došli do istih jest institut krunskog svjedoka. Međutim, davanjem ovakvog statusa država se odriče jednog od svojih temeljnih postulata, načela legaliteta.

S obzirom na odustanak od kaznenog progona te pitanja zadovoljenja pravde, hrvatski zakonodavac propisuje stroge uvjete da bi određena osoba stekla status krunskog svjedoka, pritom sastavljajući naglasak na načelo razmjernosti. Danas se ono ogleda u dva stupnja. S jedne strane, svjedočki iskaz mora doprinijeti progona najtežih kaznenih djela organiziranog kriminala, tako da njihov kazneni progon opravdava odustajanje od kaznenog progona krunskog svjedoka, dok s druge strane moraju postojati i olakotne okolnosti glede osobe kojoj se status treba dodijeliti. Javni interes za dobivanjem iskaza krunskog svjedoka mora biti jači od javnog interesa njegovog kaznenog progona. Zakonodavac je i taksativno naveo kaznena djela gdje isključuje mogućnost ispitivanja počinitelja u svojstvu pokajnika, ex lege proglašavajući težinu kaznenog djela nerazmjernom sa njegovim iskazom. Sa svime navedenim, osigurao je davanje ovakvog statusa kao krajnjeg sredstva, kada ne postoje druge opcije efektivnog suzbijanja organiziranog kriminaliteta. Pojava organiziranog kriminala se i u međunarodnim razmjerima smatra jednim od najaktualnijih, ako ne i najaktualnijim pitanjem kaznenog prava. Institucije na europskoj i globalnoj razini su primorane zajednički djelovati u pogledu njegova suzbijanja. Na normativnoj razini su tako donesene razne konvencije Ujedinjenih naroda, preporuke Vijeća Europe odnosno rezolucije Vijeća Europske Unije. Borba protiv bilo koje vrste kriminala, posebice organiziranog, stavlja pred svaku državu težak zadatak. Propisivanje adekvatnih zakonodavnih rješenja i koordinirano djelovanje država i navedenih institucija predstavlja jedino rješenje ovoga rastućeg problema.

7. POPIS LITERATURE:

IZVORI STRUČNE I ZNANSTVENE PRAVNE KNJIŽEVNOSTI:

1. Carić, Ante, XI. kongres Ujedinjenih naroda o sprječavanju kriminaliteta i o kaznenom pravosuđu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 12, br. 2/2005
2. Derenčinović, Davor, Mit(o) korupciji, Zagreb: Nocci, 2001
3. Đurđević, Zlata, Procesna jamstva obrane prema suokrivljeniku kao svjedoku optužbe, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 16, br. 2/2009, str. 783-808
4. Ivičević Karas, Elizabeta, Burić, Zoran, Pajčić Matko, Collaborators of justice: comparative legal solutions and croatian criminal procedural law, Pravni vjesnik, god. 37, br. 1, 2021
5. Krapac, Davor i suradnici, Kazneno procesno pravo, Institucije, knjiga I., VIII. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine (2020)
6. Krapac, Davor, Posebne mjere i radnje za otkrivanje i suzbijanje kaznenih djela organiziranog kriminaliteta u novom ZKP, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 4, broj 2/ 1997
7. Kurtović, Anita, Organizirani kriminalitet- kaznenopravna pitanja odgovornosti (krivnje) i sankcija, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 5., br. 2/1998, str. 725-751
8. Mrčela, Marin, Svjedoci u kaznenom postupku, Narodne novine, 2012
9. Novosel Dragan, Posebnosti zakona o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 8, br. 2/2001
10. Pajčić, Matko, Ugroženi svjedoci u kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 12, br. 1/2005
11. Pajčić, Matko, Zaštita svjedoka u postupcima za kaznena djela organiziranog kriminala, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 49., br. 4/2009, str. 711-732
12. Pavišić, Berislav, Komentar Zakona o kaznenom postupku s priložima, Temple book, 2015, treće izdanje

13. Primorac, Damir, Šarić, Semir , Svjedok pod imunitetom (svjedok pokajnik) u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 50, br. 3/2013

14. Singer, Mladen, Organizirani kriminal, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb) , vol.5., br. 2/1998

PRAVNI PROPISI:

1. Council Resolution 97/C 10/01 (1996) on individuals who cooperate with the judicial process in the fight against international organized crime, dostupno na Internet stranici: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31997G0111>, stranica posjećena : 15.11.2022.

2. Council Resolution 93/C327/04 (1995) on the protection of witnesses in the fight against international organized crime, dostupno na Internet stranici: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1995:327:FULL&from=ES>, stranica posjećena : 15.11.2022.

3. Kazneni zakon (Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18)

4. Konvencija Ujedinjenih naroda protiv korupcije, (Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 2/2005)

5. Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnoga organiziranog kriminaliteta , (Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 14/2002)

6. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, (Narodne novine, Međunarodni ugovori, 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10)

7. Recommendation (97) 13 to member states concerning intimidation of witnesses and the rights of the defence , dostupno na Internet stranici: <https://rm.coe.int/12-rec-97-13e/1680a6dafc>, stranica posjećena :15.11.2022.

8. Recommendation (2005) 9 on the protection of witnesses and collaborators of justice, dostupno na Internet stranici :

https://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/economiccrime/organisedcrime/Rec%202005_9.pdf , stranica posjećena : 15.11.2022.

9. Ustav Republike Hrvatske, (Narodne Novine 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14

10. Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17)

11. Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09 i 93/09)

12. Zakon o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (Narodne novine 76/09, 116/10, 145/10, 57/11, 136/12, 148/13, 70/17)

13. Zakon o zaštiti svjedoka (Narodne novine 163/03, 18/11, 73/17)

IZVORI SUDSKE PRAKSE.

1. Europski sud za ljudska prava: Doorson protiv Nizozemske , br. 20524/92, od 26.3.1996.

2. Ustavni sud Republike Hrvatske broj: U-I-448/2009 od 19. srpnja 2012

INTERNETSKI IZVORI:

1. <https://www.vecernji.hr/vijesti/bajiceve-su-oprosnice-neustavne-i-hitno-bi-ih-trebalo-ukinuti-203893>,stranica posjećena: 1.12.2022.

2. <https://uskok.hr/hr/o-uskok-u>, stranica posjećena: 15.11.2022.